आशियातील सर्वात मोठ्या स्वयंसेवी ग्राहक संघटनेचे मुखपत्र

RNI NO. MAHBIL/2011/39044
वर्ष १४ | अंक ६ | सप्टेंबर २०२५ | मूल्य ₹ ५/-

Grahak Tituka Melwawa
ग्राहक तितुका मेळवावा

मुंबई ग्राहक पंचायत
ग्राहक हिताय ग्राहक सुखाय

मुंबई ग्राहक पंचायत MGP 50 सुवर्ण महोत्सवी वर्ष २०२४-२०२५

MEMBER OF CONSUMERS INTERNATIONAL

जागो ग्राहक जागो

पंचायत पेठ विशेषांक

‘ग्राहक भवन’ चा ताबा मागणारा महापालिकेचा मनमानी आदेश रद्दबातल

– ॲड. शिरीष देशपांडे, कार्याध्यक्ष

बिल्डर्सच्या तालावर नाचणाऱ्या महापालिका अधिकाऱ्यांनी ‘ग्राहक भवन’ भूखंडाचा ३१ डिसेंबर २०३० पर्यंतचा असलेला आपला मक्ता करार २०१६ मधे मनमानीपणे एकतर्फी रद्द करून आपल्यालाच आपल्याच वास्तुत ‘ट्रेसपासर’ आणि ‘unauthorised occupant’ ठरवून ‘ग्राहक भवन’ खाली करण्याचा ११ एप्रिल २०२३ रोजी दिलेला मनमानी आदेश सिटी सिव्हील कोर्टाने नुकताच रद्दबातल केला आहे.

‘ग्राहक भवन’ लगतच्या महापालिका मंडईचा पुनर्विकास करण्यासाठी ग्राहक भवनाचा भूखंड सुध्दा बिल्डरला देण्यासाठी २०२१ मधे असाच आदेश महापालिका चौकशी अधिकाऱ्याने महापालिका आयुक्तांच्या वतीने आपणास दिला होता. त्याविरुध्द आपण अपिल केले असता सिटी सिव्हील कोर्टाने त्या आदेशातील तांत्रिक दोष दाखवत फेर-सुनावणी करण्याचा आदेश महापालिकेला दिला होता. परंतू महापालिकेने फेर-सुनावणीचे नाटक करून पुन्हा एकदा आपल्याला आपल्याच हक्काच्या वास्तुत ‘ट्रेसपासर’ आणि ‘unauthorised occupant’ ठरवून ‘ग्राहक भवन’ खाली करण्याचा तोच मनमानी आदेश संस्थेला पुन्हा ११ एप्रिल २०२३ रोजी दिला. त्या विरुध्द केलेल्या अपिलात आता सिटी सिव्हील कोर्टाचे प्रमुख न्यायाधीश श्री. अनिल सुब्रमण्यम यांनी सदर आदेश बेकायदेशीर ठरवून रद्दबातल करत असल्याचे १३ ऑगस्ट २०२५ रोजी घोषित केले आहे हे जाहीर करण्यास मला आनंद होत आहे. आपल्या तर्फे ॲड. निरंजन भडंग, ॲड. वृषाली कबरे आणि ॲड. पूजा जोशी-देशपांडे यांनी गेले ४ वर्षांहून अधिक काळ ही न्यायालयीन लढाई आपल्यातर्फे दोन टप्प्यांत लढवली. त्यांचे मनापासून अभिनंदन आणि आभार.

या सर्व प्रकरणात मला डॉ. अर्चना सबनीस, शर्मिला रानडे, आर्किटेक्टस सर्वश्री जोगळेकर, प्रफुल शहाणे आणि योमेश राव यांचे मोलाचे सहकार्य लाभले. त्या सर्वांना धन्यवाद. आपल्या कार्यालयातील त्यावेळचा अधिकारी अजित गवस तसेच सचिन नाईक यांनी या कामात खुपच मदत केली त्यांचा आवर्जून उल्लेख करणं आवश्यक आहे. तसेच माझे सर्व पदाधिकारी, कार्यकारीणी सदस्य, विश्वस्त श्रीम. ललिता कुळकर्णी, श्री. संजीव मंत्री या सर्वांनी याबाबतीत ही कायदेशीर लढाई लढण्यास जे मनोबल दिले आणि वेळोवेळी मार्गदर्शन केले त्याबद्दल या सर्वांचा मी आभारी आहे.

याबद्दल सविस्तर वृत्तांत निकालपत्र हाती आल्यानंतर पुढील अंकात.

महत्त्वाची सूचना

मुंबई ग्राहक पंचायतीची सन २०२४-२५ या वर्षाची **वार्षिक सर्वसाधारण सभा** संस्थेचे अध्यक्ष डॉ. बाळ फोंडके यांच्या अध्यक्षतेखाली **रविवार** दिनांक **२६ ऑक्टोबर २०२५ रोजी दुपारी ३:००** वाजता आयोजित करण्यात आली आहे. सभेची सविस्तर सूचना ‘ ग्राहक तितुका मेळवावा ‘ च्या ऑक्टोबर महिन्याच्या अंकामध्ये छापून येईल. कृपया नोंद घ्यावी आणि हा दिवस राखून ठेवावा.

RNI No. MAHBIL/2011/39044

मुंबई ग्राहक पंचायत

विश्वस्त मंडळ

डॉ. बाळ फोंडके
अनुराधा गोरे
ललिता कुलकर्णी
अनुराधा नरसाळे
संजीव मंत्री

अध्यक्ष

डॉ. बाळ फोंडके

उपाध्यक्ष

अनुराधा गोरे

कार्यकारी मंडळ

ॲड. शिरीष देशपांडे (कार्याध्यक्ष, स्वीकृत)
अनुराधा देशपांडे (कार्योपाध्यक्ष)
प्रभाकर गवाणे (कार्योपाध्यक्ष)
अनिता खानोलकर (कार्यवाह, स्वीकृत)
रविंद्र सहस्रबुद्धे (खजिनदार)

कार्यकारिणी सभासद

ज्योती मोडक
राजेंद्र राणे
मंगला गाडगीळ
विवेक केळकर
प्रकाश पाटील
आलोक हर्डीकर
कल्पिता रानडे
सुधीर तावरे
शीला देवळेकर
शुभदा चौकर
अनघा आचरेकर
शर्मिला रानडे
उदय पिंगळे (स्वीकृत)
नेहा जोशी
विनायक सोमण (स्वीकृत)

निमंत्रित

संघटन विभाग प्रमुख

पंचायत पेठ समिती

अनुराधा देशपांडे (अध्यक्षा)

सदस्य

अनघा आचरेकर
अलका मोकाशी
उल्का पाटील
जान्हवी नाडकर्णी
प्रिती कोळंबकर
उमा अभ्यंकर
अनघा रेगे
राजेंद्र राणे

ग्राहक तितुका मेळवावा

पंचायत पेठ विशेषांक

सप्टेंबर २०२५ | भाद्रपद-आश्विन १९४७

अनुक्रमणिका

‘ग्राहक भवन’ चा ताबा मागणारा महापालिकेचा मनमानी आदेश रद्दबातल	०२
संपादकीय खरेदीचा उत्सव	०४
सौंदर्याला पूर्णत्व देतो तो अलंकार!	०५
शेती व निसर्गाशी नाते सांगणारे दागिने	११
दागिने नव्या पिढीचे	११
आधुनिक ट्रेंडी दागिने	१२
ग्राहक पंचायत पेठ चक्र	१४
ग्राहक पंचायत पेठ २०२५ दालन - तक्ता	१८
सेतू बांधा रे	२२
हौसेचे मोल अनमोल	२५
वाचू आनंदे अनुभव, ऋतुरंग, वयम्, अक्षरधन	२६
पालघर येथे ग्राहक पंचायत पेठ उत्साहात संपन्न!	२७
ग्राहक चळवळीला बळ देणारे सर्वोच्च न्यायालयाचे अनोखे भाष्य	२८

संपादक शुभदा चौकर
संपादकीय साहाय्य अनुराधा देशपांडे, नेहा जोशी, सुमिता चितळे
सल्लागार ॲड. शिरीष देशपांडे, वसुंधरा देवधर
मुखपृष्ठ रिद्धी नि. पाटील
अक्षरजुळणी व कला दिग्दर्शन रिद्धी नि. पाटील, तन्वी गोखले
मुद्रण इंडिया प्रिंटिंग वर्क्स, वडाळा, मुंबई

या अंकात प्रसिध्द झालेल्या मतांशी संपादक/संघटना सहमत असतीलच असे नाही.

Printed & Published by **NISHIKANT VINAYAK GURJAR** on behalf of **Mumbai Grahak Panchayat**, Printed at India Printing Works, 42 G. D. Ambekar Marg, Wadala, Mumbai – 400 031 and Published at Mumbai Grahak Panchayat, Grahak Bhawan, Sant Dnyaneshwar Marg, JVPD Scheme, Juhu, Vile Parle (West), Mumbai – 400 056. Ph.: 022-4750 8541/42 (Office).
• Email : mpanchayat@gmail.com • Vitaran Email : mgpvitaran@yahoo.co.in
• Website : **https//www.mymgp.org** • Editor : **Shubhada Chaukar**

संपादकीय

खरेदीचा उत्सव

- अनुराधा देशपांडे,
अध्यक्ष, पंचायत पेठ समिती

ग्राहक पंचायत पेठेचे हे ४७ वे वर्ष. गेली ४६ वर्ष, मधला करोना काळाचा अपवाद वगळता, सातत्याने आयोजित होणारा संस्थेचा हा पंचायत पेठेचा उपक्रम. आमच्या संस्थेला आर्थिकदृष्ट्या आत्मनिर्भर होण्यासाठी महत्त्वाचा हातभार लावणारा हा उपक्रम वर्षभरात जवळजवळ १२ ठिकाणी आयोजित केला जातो. ह्या पंचायत पेठांचे दोन टप्पे पार करून गणपती विसर्जनानंतर लागोपाठ ह्या उपक्रमाचा तिसरा टप्पा सुरू होतोय. आपल्या ह्या पंचायत पेठांनी बाजारपेठेत आत्तापर्यंत उचित व्यवहाराची कास धरत स्वतःचे असे वेगळे स्थान नक्कीच निर्माण केले आहे.

बाजारपेठेत सध्या ग्राहक पेठांचे पेव फुटले आहे. कोणत्याही उचित व्यवहाराचा अवलंब न करता केवळ जाहिरातींचा भूलभूलैया, फसवे डिस्काऊंट देत ह्या पेठांचे आयोजन केले जाते. त्यासाठी अगदी 'गिनीज बुक' मध्ये गेल्याचेही दिशाभूल करणारे दावे केले जातात. पण मुंबई ग्राहक पंचायत आयोजित पंचायत पेठांना ह्या फसव्या दाव्यांची गरजच नाही. इथे खरेदी करणारे चोखंदळ ग्राहक आहेत. त्यांना त्यांच्या पैशाचा पुरेपूर मोबदला मिळेल. ह्याची खात्री देणारे आपले गाळेधारक ही आहेत, ह्या दोघांच्या समसमा संयोगातून हा पंचायत पेठांचा वृक्ष बहरत आहे. इथे नाहीत फसवे सेल, नाही किंमतीत घासाघीस, प्रत्येक ग्राहकाला पावती देण्याचे बंधन आहे. आणि काही तक्रार उद्भवली तर तक्रार निवारणाची सोय आहे.

ग्राहक पंचायत पेठांनी समाजाला काय दिले ह्याचा धांडोळा ह्या विशेषांकाच्या निमित्ताने घ्यावासा वाटला. ग्राहक पंचायत पेठा ह्या केवळ खरेदी विक्रीचा व्यवहार करणारा उपक्रम नाही. मुळात मुंबई ग्राहक पंचायत ही ग्राहक चळवळीतील अग्रेसर स्वयंसेवी पंजीकृत ग्राहक संस्था आहे. ह्या संस्थेचा प्रत्येक कार्यकर्ता स्वयंसेवी पध्दतीने कोणतेही मानधन न घेता यथाशक्ती योगदान देतो. जिथे जिथे ग्राहकांची अडवणूक, फसवणूक होते तिथे ग्राहक हितरक्षणासाठी सदैव कार्यरत असणारी ही मुंबई ग्राहक पंचायत. संस्था जे जे उपक्रम हाती घेते त्यात ह्या कार्यकर्त्यांचे मोठे योगदान आहे. हे चित्र इतर कोणत्याही व्यावसायिक पेठेत कोणालाही दिसणार नाही. संस्थेच्या ह्या कार्याची नोंद गतवर्षी युनायटेड नेशन्सने घेतली. संस्थेची आर्थिक आत्मनिर्भरता ज्यामुळे आहे त्यात पंचायत पेठांचे योगदान मोठे आहे. त्यामुळे हे कार्य युनायटेड नेशन्सच्या (UNCTAD च्या) संकेत स्थळावर कायमस्वरूपी विराजमान झाले आहे, ह्याचा आम्हा प्रत्येक कार्यकर्त्याला सार्थ अभिमान आहे.

UNCTAD च्या जागतिक परिषदेमध्ये पंचायत पेठेवर सादरीकरण

आज सगळे जग डिजिटलायझेशनकडे झपाट्याने झुकतेय. साधी कोथिंबीर घेतली तरी भाजीवाला सांगतो Gpay करा. रिक्षावाला सांगतो Gpay करा. वरवर सुखावणारे असले तरी ह्यांतील धोकेही मोठे आहेत. सायबर क्राईमचा विळखा पडतोय, ऑनलाईन केलेल्या व्यवहारात फसवणूक होतेय. जागतिक पातळीवर ही चिंता भेडसावत असतांना मुंबई ग्राहक पंचायतीने अशा असहाय ग्राहकांच्या तक्रार निवारणासाठी Online Dispute Redresses चा (ODR) आग्रह धरलाय. ग्राहक मग तो कुठलाही असो देशातला, परदेशातला, गावातला, त्याला न्याय मिळवून देण्यासाठी आग्रह धरलाय. आपले कार्याध्यक्ष ॲड. शिरीष देशपांडे गेली दोन तपे जागतिक स्तरावर ग्राहक हक्क आणि त्यांच्या अंमलबजावणीसाठी लढत आहेत. त्यांची ODR ची मागणी या वर्षी जुलैच्या 'UNCTAD'च्या परिषदेत जागतिक स्तरावर मान्य झाली. या निर्णयाबद्दल जगातल्या सगळ्या ग्राहक विश्वाने कृतज्ञ रहायला हवे. आपल्या ह्या पंचायत पेठा उचित ग्राहक व्यवहारांचे छोटेसे प्रारूप आहे. इथे ग्राहकांना त्यांच्या हक्कांविषयी जागृत केले जाते. सजग खरेदीचा आग्रह धरला जातो. बाजारपेठेतील अनुचित प्रथांना इथे स्थान नाही.

नवरात्र आणि दीपावली या वर्षातील मोठ्या सणांचे औचित्य साधत दादर, ठाणे, अंधेरी, वसई आणि बोरीवली येथे या पेठांचे आयोजन होत आहे. या सर्व पंचायत पेठांना भेट देण्यासाठी आमच्या चोखंदळ ग्राहकांना आग्रहाचे निमंत्रण.

दसरा आणि दीपावलीच्या मनःपूर्वक शुभेच्छा.

सौंदर्याला पूर्णत्व देतो तो अलंकार!

- डॉ. समिरा गुजर-जोशी
संस्कृत अभ्यासक आणि ज्येष्ठ अभिनेत्री

परवा एका सोहळ्याचे निवेदन करत होते. एक दंततज्ज्ञ मंचावर येऊन त्यांच्या एका नवीन उपक्रमाविषयी माहिती देतील, असे मला सांगण्यात आले. मी त्याप्रमाणे घोषणाही केली. पण त्यांनी जे सांगितले ते ऐकून ऐकणारे सारेच थक्क झाले. त्यांनी सांगितले की आता तुम्हाला तुमचे हसू अलंकृत करून घेता येईल.

नाही कळले ना? मलाही लगेच कळले नव्हते! पण मग उलगडा झाला की म्हणजे एखादा विशेष समारंभ आहे तर तुम्ही दातांना हिरे जडवून घेऊ शकता. तुमच्या ड्रेसला मॅचिंग सेट जसा तुम्ही गळ्यात घालता, तसा आता दातांवरही तो चढवता येईल. मला इतके दिवस 'मोत्यासारखे हसू' हा वाक्प्रचार माहीत होता. पण आता खरंच कोणी हसते आहे आणि दातावर मोती जडवले आहेत, असे दृश्य दिसू शकते. आहे की नाही मजा! लवकरच हा ट्रेंड बाजारात रुळला तर नवल नाही कारण नटण्याची ही मानवी उर्मी फार आदिम आहे. अगदी प्राचीन काळापासून माणूस नटत होता, स्वतःचे शरीर सजवत होता याचे अनेक पुरावे सापडतात.

मला नेहमी वाटते की पहिला दागिना कोणता असेल? एखाद्या आदिम मुलीने पाहिल्यांदा एखादे फूल कानावर ठेवून पाहिले असेल का? तसे फूल ठेवून तिने कदाचित पाण्याच्या शांत पात्रात डोकावून पाहिले असेल आणि खुश झाली असेल का?

धातूंचा शोध लागण्यापूर्वी माणसे पाने, फुले, वेगवेगळ्या प्रकारच्या बिया, दगड, मातीला मण्याचे आकार देऊन, प्राण्यांचे दात, नखे, पिसे, शंख, शिंपले, कवड्या अशा कितीतरी वस्तू वापरून दागिने बनवीत होती. जसजसा धातूंचा शोध लागला तसतसे निरनिराळे अलंकार बनवण्यास सुरुवात झाली. तांबे, लोखंड, सोने, चांदी, रत्ने यांचा शोध लागल्यानंतर त्यांचा वापर अलंकार करण्यासाठी मोठ्या प्रमाणात होऊ लागला.

संस्कृतीच्या वेगवेगळ्या टप्प्यांवर नटण्याने वेगवेगळी रुपे घेतलेली दिसतात. नटण्याच्या ह्या हौसेकडे आणि दागिन्यांच्या इतिहासाकडे एक कटाक्ष टाकावा, त्याचे सामाजिक-सांस्कृतिक महत्त्व काय ते पहावे, असा हा प्रयत्न!

दागिने हा कुणाच्या आवडीचा विषय नाही? महिलांच्या तो विशेष आवडीचा आहे, याविषयी तर शंका नाहीच. पण सहसा पुरुषही एखादी चेन, अंगठी, घडयाळ, मनगटावर एखादे कडे, क्वचित कानात एखादा चमकता हिरा किंवा आणखी काही, हे तर सर्रास घालताना दिसतात. म्हणजे या विषयाला उगीच 'बायकांचा विषय' असे लेबल लावण्याचे कारण नाही. तर थेट व्याख्येपासून सुरुवात करूया.

आपण मराठीत दागिना हाच शब्द अधिक वापरतो. 'दाग' या पर्शियन शब्दाचे 'दागिना' हे मराठी रूप आहे. दागचा एक अर्थ 'चिन्ह' असा होतो. शरीरावर मिरवण्याचे चिन्ह या अर्थी हा शब्द आला असावा. दागिन्याला संस्कृतमध्ये अलंकार, भूषण, आभूषण असे शब्द प्रचलित आहेत. अलंकार या शब्दाची संस्कृत व्याख्या फार समर्पक आहे - अलं करोति इति अलंकारः| जो सौंदर्याला पूर्णत्व देतो, तो अलंकार. सौन्दर्यवतीच्या सौंदर्याचा जणू तो पूर्णविराम. शरीराची भूषा म्हणजेच शोभा वाढवतात ती भूषणे किंवा आभूषणे. थोडक्यात दागिने अशी चिन्हे आहेत जी परिधान केल्यावर ती व्यक्ती अधिक सुंदर दिसते. तिचे सौंदर्य अधिकच खुलते. शरीराचे विविध अवयव दगिन्यांनी सजवले जातात. हात, पाय, बाहू, कान, नाक, गळा, कंबर, मस्तक अशा प्रत्येक भागाला उठाव आणण्याकरीता दागिने वापरले जातात. भारतीय संस्कृतीत दागिन्यांना अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. एका बाजूला आपली संस्कृती ही आध्यात्मिक प्रगतीसाठी ओळखली जाते हे खरे आहे, पण म्हणून तिला भौतिक सुखाचे वावडे आहे, असे अजिबात नाही.

आता हे सुभाषित पहा ना –

केयूराणि न भूषयन्ति पुरुषं हारा न चन्द्रोज्ज्वलाः
न स्नानं न विलेपनं न कुसुमं नालंकृता मूर्धजाः।
वाण्येका समलंकरोति पुरुषं या संस्कृता धार्यते
क्षीयन्ते खलु भूषणानि सततं वाग्भूषणं भूषणम्॥

याचा अर्थ- बाजूबंद (केयूर) घालून किंवा चंद्राप्रमाणे चमकदार हार घालून माणूस सुंदर दिसत नाही. उटणी लावून, सुगंधी स्नान करून, फुले लेवून किंवा केशरचना करूनही तो सुंदर दिसत नाही. त्याची सुसंस्कारित वाणी हेच त्याचे खरे भूषण होय. इतर सगळी आभूषणे कधीतरी झिजतील, तुटतील. तुमचे गोड बोलणे मात्र कायम तुमच्या व्यक्तिमत्वाचे भूषण ठरेल. हा सल्ला मोलाचा आहे, यात शंका नाही. शेवटी दागिने तुमचे बाह्य सौंदर्य खुलवतात. तुमचे अंतर्गत गुण हे खरे सौंदर्य इथे सांगितले आहे, पण त्याच सुभाषितातून आपल्याला हेही कळते की तेव्हा पुरुष कसे नटत असत. ते बाजूबंद आणि हार घालत असत. केशरचना करत, फुलांचे दागिनेही घालत. थोडक्यात तेव्हाच्या पुरुषांच्या नटण्याच्या पध्दतींचा हा शब्दातून काढलेला फोटो आहे.

सुदैवाने आपल्याला निरनिराळ्या प्राचीन शिल्पांमधून तत्कालीन दागिन्यांचे दर्शन होते, पण त्याच बरोबरीने वाङमयातूनसुध्दा, वरील सुभाषितात मिळते तशी नाना पध्दतीची माहिती मिळते. त्यातून तत्कालीन समाज, त्यांच्या रूढी समजुती या सगळ्यावर प्रकाश पडतो.

चला तर, आता अशी काही उदाहरणेही बघूया. भारतीय दागिन्यांच्या बाबतीत बहुधा सगळ्यात प्राचीन माहिती ही सिंधु संस्कृतीच्या संदर्भात उपलब्ध आहे, असे म्हणावे लागेल. मोहेंजोदडो आणि हडप्पा येथील स्त्री–पुरुष दोघांनाही अलंकारांची हौस दिसून येते. उत्खननात आढळून आले आहे की त्या काळच्या स्त्रिया गळ्यात ताईत बांधत, हारही घालत. दंडात बाजूबंद आणि कानात तुकड्यांसारखी लटकती कर्णभूषणे वापरीत. बांगड्या कोपरापर्यंत भरीत. त्यांच्या कमरेत मेखला, बोटात अंगठ्या आणि पायात तोरड्या असत. त्या काळच्या श्रीमंतांचे दागिने सोने, चांदी आणि मणी यांचे असत. गरीबांचे दागिने तांबे, हाडे व शिंपल्यांचे असत.

या माहितीवरून दोन नवीन मुद्दे लक्षात येतात– एक म्हणजे दगिन्यांवरून तुमचा आर्थिक, सामाजिक स्तर लक्षात येतो. आणि दुसरा महत्त्वाचा मुद्दा म्हणजे दागिने हे केवळ शरीर सजवण्यासाठी नसतात. वर ताइत घातल्याचा उल्लेख आला आहे. अशा प्रकारचे दागिने विशिष्ट हेतूने घातले जातात. जीविताचे संरक्षण व्हावे, देवतांची कृपा व्हावी आणि पिशाच्यांचे किंवा दुष्ट शक्तींचे निराकरण व्हावे म्हणून हे दागिने घातले जातात. दृष्टबाधा, ग्रहबाधा होऊ नये हाही उद्देश असतो. याच हेतूमुळे दागिन्यांमध्ये प्रतीके शिरली आहेत. नाग, कमळ ही प्रतीकेच आहेत. आजही लहान मुलांच्या गळ्यात वाघनख

बांधले जाते, सटवाईचा ताईत बांधला जातो. त्यामागे भावना असते की, ह्या प्रतीकांनी त्या मुलाला संरक्षण मिळावे. काही दागिने अभिमंत्रित करून घातले जातात. संस्कृतीकोशामध्ये महादेव शास्त्री तर सांगतात की, 'सामान्यतः शरीरावरचे सर्व अलंकार हे ताईतवजाच असतात. सौभाग्यचिन्हांचा सगळा वर्ग अशाच प्रकारचा आहे. विवाहित स्त्रीच्या गळ्यात बांधले जाणारे मंगळसूत्रसुध्दा भूषणापेक्षा संरक्षण ह्याच भावनेतून आलेले आहे. लग्नातील अंगठीही मुळात संरक्षक म्हणूनच वधूच्या बोटात घातली गेली.' अशाप्रकारे दगिन्यांचा शरीराला नटवण्याबरोबर हा ही एक महत्त्वाचा उद्देश ध्यानात येतो.

प्राचीन काळातील दागिने असे म्हटले की मला सगळ्यात आधी आठवण होते ती रामायणाची. रावणाने सीतेचे अपहरण केल्यानंतर राम आणि लक्ष्मण तिचा शोध घेऊ लागतात. त्यावेळी आकाशमार्गाने जात असताना सीतेने खुणेसाठी म्हणून टाकलेले दागिने त्यांना

सापडतात. हे दागिने सीतेचेच आहेत ना, याची खात्री करून घेण्यासाठी विचारल्यावर लक्ष्मणाने दिलेले उत्तर कायम लक्षात राहणारे आहे-

'न अहं जानामि केयुरे, नाहं जानामि कुण्डले ।
नूपुरे तु अभिजानामि नित्यं पादाभिवन्दनात् ॥

हे बाजूबंद आणि ह्या कुंडलांविषयी मी खात्रीने सांगू शकणार नाही. हो पण ही पैंजणे मात्र मला अगदी ओळखीचे आहेत, कारण तिला नमस्कार करताना तिच्या पावलांवर झुकत असताना ही पैंजणे मी रोज पाहिली आहेत.' वहिनीचे आणि दिराचे नाते कसे असते, ह्याची ह्यापेक्षा गोड गोष्ट काय असावी!

रामायणाचा संदर्भ दिलाच आहे तर आणखी काही महत्त्वाच्या मुद्द्यांचा या निमित्ताने उल्लेख करावासा वाटतो. लग्नसंस्थेत दागिन्यांना महत्त्वाचे स्थान आहेच. प्राचीन ग्रंथात थेट मंगळसूत्राचा थेट उल्लेख आढळत नाही. रामायणात 'चूडामणि' या केसात घालावयाच्या अलंकाराचा उल्लेख येतो. सीतेने रावणाबरोबर आकाशमार्गाने जाताना इतर सर्व अलंकार खुणेसाठी म्हणून

खाली टाकले पण चूडामणि स्वतःजवळ ठेवला, त्याअर्थी तो सौभाग्यालंकार असावा, असा तर्क केला जातो. तिने अशोकवनात तो चूडामणि आपल्या वस्त्रात लपवून ठेवला होता. हनुमंताची भेट झाल्यावर रामाला भेट झाल्याची काहीतरी खूण पटावी म्हणून तिने तो हनुमंताला दिला असा उल्लेख आहे.

आणखी एक महत्त्वाचा मुद्दा म्हणजे स्त्रियांना लग्नप्रसंगी किंवा इतर मंगल प्रसंगी भेट म्हणून दिले जाणारे अलंकार अर्थात स्त्रीधन. रामायणात राम, लक्ष्मण, सीता जेव्हा वनवासाला जायला निघतात तेव्हा दशरथ महाराज तिला अनेक अलंकार भेट देतात. सीतेला वनवास व्हावा अशी काही कैकयीची आज्ञा नव्हती आणि रामाचा सीतेच्या स्त्रीधनावर कुणाचा अधिकार नाही, ते तिच्या मालकीचे आहे. हा विचार करून वनवासात त्यांच्याकडे अडीअडचणीला सोय म्हणून हा तोडगा दशरथ महाराजांनी काढलेला दिसतो. म्हणजेच काय तर - हे दागिने नुसते सौंदर्य खुलवणारे, सौभाग्याचे लक्षण ठरणारे असे नव्हते. ते स्त्रीसाठी तिचे 'स्त्रीधन' होते. ह्या स्त्री धनाची मालकी पूर्णपणे स्त्रीकडे असे. अगदीच जर दुष्काळ पडला, घरात कोणी अतिशय आजारी पडले तर अशा अपवादात्मक परिस्थितीत नवऱ्याला स्त्री धनाला हात लावता येई. आजही आपल्या कायद्यानुसार स्त्रीधनाचा हक्क हा स्त्रीकडेच आहे. स्त्रीची आर्थिक सुरक्षितता हा विचार त्याच्या मुळाशी आहे. दागिने म्हणजे नुसती चैन नव्हे, हेही या निमित्ताने लक्षात घ्यायला हवे.

भरतमुनींचे नाट्यशास्त्र हाही ग्रंथ दागिन्यांविषयी माहिती देतो. नाट्यशास्त्रात चतुर्विध अभिनय सांगण्यात आला आहे. त्यामध्ये आहार्य अभिनय म्हणजे पात्राची वेशभूषा याचाही समावेश होतो. त्या अनुषंगाने नाट्यशास्त्रात अलंकार ह्या विषयाची वर्गीकरणासकट माहिती आली आहे. अलंकारांचे वर्गीकरण करताना भरतमुनी लिहितात –

चतुर्विधं तु विज्ञेयं देहस्याभरण बुधैः |
अविध्य बंधनीय प्रक्षेप्यारोप्यके तथा ||

अलंकार चार प्रकारचे असतात –

अवेध्य – म्हणजे शरीर टोचून घेवून घालता येणारे – नाक कान टोचून आपण घालतो ते दागिने, कानातले अलंकार, चमकी, नथ इत्यादी.

बंधनीय – जे बांधावे लागतात- उदाहरणार्थ बाजूबंद

प्रक्षेप्य – नूपुरासारखे अलंकार जे अवयवाजवळ घालावे लागतात.

आरोप्य – गळयात रुळणारे, लोंबणारे हारासारखे अलंकार

एरवी दगिन्यांचे प्रकार म्हटले की ते अवयवानुसार केले जाते. अगदी 'नखशिखांत दगिन्यांनी मढली आहे' असे आपण म्हणतो, तेव्हाही वेगवेगळ्या अवयवांना नटवणारे दागिने आपल्याला अपेक्षित असतात. त्या तुलनेत हे नाट्यशास्त्रात सांगितलेले वर्गीकरण थोडे वेगळ्या प्रकारचे आहे. दागिना कसा घातला जाणार आहे, यावर ते अवलंबून आहे. त्यातही जो अवेध्य प्रकार आहे त्याचे आता आधुनिक काळात किती प्रकार पहायला मिळतात!

आपल्याला नाक, कान टोचणे इतकेच ठाऊक असते. त्यातही कान टोचणे हा तर कर्णवेध नावाचा संस्कार आहे. 'सोनारानेच कान टोचलेले बरे!' असा वाक्प्रचारही आहे. अगदी बारा दिवसाच्या बाळाचे कान टोचणारे कुशल सोनार पाहिले की ह्या वाक्प्रचाराची सार्थकता लक्षात येते. (माझी लेक तर झोपली होती, तिचे कान टोचले तेव्हा. कोवळ्या पानातून सुई जाते तितक्या सहजपणे सोनार दादांनी तिचे कान टोचले. तिची झोप चाळवली सुध्दा नाही. असो.) आजच्या काळात मात्र भुवईजवळ, बेंबीजवळ अशा अनेक ठिकाणी टोचून घेण्याचा प्रघात वाढतो आहे. अवेध्य दागिन्यांचे नवे प्रकार रुळत आहेत.

भरतमुनींनी हाराचे सुध्दा पाच प्रकार सांगितले आहेत. वेष्टित म्हणजे गुंफलेले, वितत म्हणजे पसरणारे, संघात्य म्हणजे ज्यामध्ये काही समूह दिसत आहेत, ग्रंथिम म्हणजे ज्यात गाठी आहेत आणि प्रलंबित म्हणजे लांब रुळणारे हार. इतर दागिन्यांचेही खूप सविस्तर वर्णन नाट्यशास्त्रात येते. नाटकात घालायचे दागिने नकली आणि हलके असावे असेही सांगितले आहे यावरून इमिटेशन ज्वेलरीलाही प्राचीन इतिहास आहे, असे जाणवते. या सगळ्यावरून दागिन्यांचे शास्त्र किती विकसित झाले होते याची कल्पना करता यावी. आज ज्वेलरी डिझाईनचे कोर्स खूप डिमांडमध्ये आहेत. त्यापैकी कुणी याचा अधिक बारकाईने अभ्यास केला तर त्यांना ह्या माहितीचा निश्चितच उपयोग होऊ शकेल.

प्राचीन दगिन्यांचा अंदाज येण्यासाठी एक नजर कालिदासाच्या साहित्यावरही टाकू. चूडामणिचा उल्लेख तोही करतो. शिवाय रत्नजाल, मुक्ताजाल म्हणजे रत्न आणि मोत्यांची डोक्यावरून घातली जाणारी जाळी याचाही उल्लेख आहे. शांताबाई शेळके यांनी 'शालू हिरवा पाचू नि मरवा, वेणी तिपेडि घाला। साजणी बाई येणार साजण माझा' या गीतात 'गोऱ्या भाळी चढवा जाळी नवरत्नांची माला' असे म्हटले आहे, त्याची सहजच आठवण होते.

राजे किरीट म्हणजेच मुकुट घालत असत. एका खास दागिन्याचा उल्लेख कालिदासाने केला आहेच. वेद काळापासून त्याचे उल्लेख आढळतात. हा दागिना म्हणजे गळ्यात घालण्याचा 'निष्क' नावाचा कंठा. नाणी गुंफून हा हार केला जाई. महाराष्ट्रात पुतळी हार प्रसिध्द आहे. सोन्याची किंवा चांदीची नाणी गुंफली आहेत अशी पुतळ्यांची माळ अलिकडेही मुली एथनिक ज्वेलरी म्हणून घालतात, ती परंपरा इतकी प्राचीन म्हणता येईल. त्याचप्रमाणे विठोबाच्या गळ्यात असणाऱ्या वैजयंतीमाळेचा उल्लेखही कालिदासाच्या वाङमयात येतो. (गळा माळा वैजयंती। पुढे गोपाळ नाचती।।)

ह्या माळेचे वर्णन विष्णु पुराणात देखील येते. तिथे सांगितले आहे की ही माळ पंचमहाभूतांचे प्रतीक आहे. त्यामुळे पाच वेगवेगळी रत्ने त्यामध्ये गुंफली जातात. मोती, माणिक, पाचू, नीलम आणि हिरा गुंफून ही अनमोल वैजयंतीमाळा बनते. शिवाय कुंडल, कर्णपुर, मणीकुंडल अशी निरनिराळी कर्ण–आभूषणे सांगितली आहेत. बाजूबंद म्हणजे अंगद किंवा केयूर हे स्त्री–पुरुष दोघेही घालत असत. वलय म्हणजे bracelets किंवा कडी आणि अंगुलीयक किंवा अंगठी सुध्दा स्त्री-पुरुष दोघेही घालत असत. अंगठी शिवाय कालिदासाचे शाकुंतल संभवतच नाही. मेखला अर्थात कंबरपट्टा हाही एक महत्त्वाचा अलंकार होता. पण कालिदास सोन्याच्या, रत्नाच्या दागिन्यांइतकीच पसंती फुलांच्या दागिन्यांनाही देतो.

आता आपल्या मराठमोळ्या दागिन्यांकडे येऊया. कालिदास, बाणभट्ट इत्यादींनी वेगवेगळ्या दगिन्यांचा उल्लेख केला, मात्र नाकात घालायच्या दगिन्यांचा उल्लेख केला नाही. त्यामुळे नासिकाभरणम् म्हणजे नाकात घालायचे नथीसारखे दागिने या संदर्भात मात्र संशोधक थोडेसे बुचकळ्यात पडलेले दिसतात. शरीरावरील सर्व अलंकारांचे वर्णन केले आहे, पण नाकातील कोणत्याही अलंकाराचा उल्लेख त्यांच्या साहित्यात दिसून येत नाही. यावरून प्राचीन काळी नाकात अलंकार घालण्याची प्रथा नव्हती की काय, असा प्रश्न त्यांना पडलेला दिसतो.
या संदर्भात Antiquity of Hindu nose-ornament called Nath हा पी. के. गोडे ह्यांचा लेख वाचण्यासारखा आहे. त्यामध्ये

सांगितले आहे की महानुभाव संप्रदायातील लीळाचरित्रात म्हाळसा देवीचे वर्णन ‘काकणे कळाविया, सोनियांची तानवडे, भवरिया भांगु टिळा, नाकी मोती।’ असे करण्यात आले आहे. त्याअर्थी १३ व्या शतकात तरी नाकातील अलंकारांचे अस्तित्व सिध्द होते. पण

कस्तूरीतिलकं ललाटपटले वक्षःस्थले कौस्तुभं
नासाग्रे नवमौक्तिकं करतले वेणुं करे कङ्कणम्।
सर्वाङ्गे हरिचन्दनं सुललितं कण्ठे च मुक्तावलिं
गोपस्त्री परिवेष्टितो विजयते गोपाल चूडामणिः॥

ह्या संस्कृत श्लोकात तर नासाग्रे नावमौक्तिक असा उल्लेख आला आहे. हे आभूषण तर चक्क कृष्णाने म्हणजे पुरुषाने परिधान केले आहे. अनेकदा देवी सरस्वती, पार्वती यांच्या वर्णनात नाकातील अलंकारांचे वर्णन आले आहे, हेही लक्षात घेण्यासारखे आहे. तेव्हा साधारणपणे ११ व्या, १२ व्या शतकात नाकातील अलंकार रूढ झाले असावेत, असा तर्क लावता येतो.

वर दिलेल्या वर्णनात म्हाळसा देवीने हातात काकणे म्हणजे बांगड्या, कानात सोन्याचे कानातले (तानवडे) भांगात बिंदी आणि नाकात मोती घातले आहेत. आजही ह्या मराठी दागिन्यांचे अस्तित्व टिकून राहिलेले आहे. डॉ. सरोजिनी बाबर यांनी ‘राही रुक्मिणी’ ह्या लेखात एक जुने स्त्रीगीत दिले आहे. त्यात आध्यात्मिक मार्गावर कोणते अलंकार शोभून दिसतात हे सांगितले आहे. त्या निमित्ताने आपल्या वैशिष्ट्यपूर्ण मराठी दागिन्यांची ओळख होईल म्हणून त्यातील काही भाग पाहूया.

श्रवणी अनुभव ही बुगडी।.. कानांनी चांगले अनुभव ऐकणे हेच बुगडी घालण्यासारखे आहे. अखंड परमेश्वराचे ध्यान लागणे... हेच कपाळावरील बिजवर म्हणजे बिंदी आहे.

शांती ठुशी ही विवेक टीका दिसे दिव्य गळा
क्रोधादी पदक जडते फाकिली कळा
अदंभ चिंचपेट्या अहिंसा शोभे बोरमाळा
जितेंद्रियाचे काप कानी दिसे चंद्रकळा
राम चुडा पुढे दम पाटली बोध टिकली भाळा
सत्य पुतळी अनुभव सूते गुंफियली माळा
साक्षात्कार माणिक मोती तेजे झळाळा

मग म्हटले आहे की यम नियम हे तोडे-तोडर आहेत. हे पायात घालायचे पैंजणासारखे अलंकार आहेत. त्याच बरोबर जोडवी, बीचवे, बिरोदी यांचाही उल्लेख आहे. हे पायाच्या बोटात घालायचे अलंकार आहेत. याशिवाय मुद, राखडी अशा काही केसात घालण्याच्या अलंकारांचा उल्लेख येतो. आज ते आपल्याला परिचित नाहीत. आणि या वरील उदाहरणात न आलेले कितीतरी अलंकार आहेतच की जसे की तन्मणि, मोहनमाळ, जवमाळ, शिंदे शाही तोडे... किती नावे घ्यावी. आपली महाराष्ट्राची दागिन्यांची परंपरा समृध्द आहे, हेच खरे.

‘वाडा चिरेबंदी’ या नाटकात एक सुंदर प्रसंग आहे. त्या घरातील मोठी सून एक दिवस रात्री दागिन्यांच्या डब्यातले सगळे अलंकार घालून स्वतःला आरशात पाहते आणि म्हणते की हे दागिने घालून असे वाटते की आपल्या घराण्यातील प्रत्येक स्त्री जणू मला भेटते आहे. त्या आया-बहीणींचा हातच माझ्या अंगावरून फिरतो आहे.
मला वाटतं आपल्या सर्वांच्या मनात पारंपरिक दागिन्यांविषयी ही अशीच भावनिक गुंतवणूक आहे. त्यामुळे किती ही ट्रेंड बदलले तरी ‘जुने ते सोने’ हे किमान दागिन्यांच्या बाबतीत तरी खरे ठरावे. मोजके घातले तरी दागिने हवेतच. म्हणून तर आजही हा एक मोठा उद्योग आहे. म्हणूनच आता शेवटी दागिन्यांकडे उद्योग म्हणूनही पाहूया.

अर्थशास्त्र हा ग्रंथ राज्य कारभार करण्यासाठी मार्गदर्शन करणारा आहे. त्यामध्ये तेव्हाच्या विविध उद्योगांविषयी माहिती देण्यात आली आहे. त्या संदर्भात दागिने कसे घडवले जातात, त्यात भेसळ कशी केली जाते, ती भेसळ कशी ओळखावी, गैरव्यवहार होऊ नये म्हणून काय काळजी घ्यावी, ह्या सगळ्या विषयी खूप बारीकसारीक गोष्टींचा विचार करून माहिती देण्यात आली आहे-

> "दागिने घडवण्यासाठी सुवर्णाध्यक्ष म्हणजे सोनार नेमावेत. त्यांना वेगवेगळे बसवावे. एकत्र बसवू नये. या जागेला येण्याजाण्यासाठी एकच दार असावे. सोन्याचे दागिने करणारे, मण्याचे आणि जडवाचे काम करणारे, भाता फुंकणारे, झाडलोट करणारे, मूस तयार करणारे असे जे कामगार आहेत, त्यांना आत जाताना आणि बाहेर येताना झडती घेऊन सोडावे. त्यांची कामाची हत्यारे, अर्धवट राहिलेली कामे त्यांनी तिथल्या तिथेच ठेवून द्यावी. दागिने करण्यासाठी घेतलेले सोने, त्याचे चालू असलेले काम याची रोजच्या रोज नोंद घ्यावी. त्यावर सकाळ, संध्याकाळ दोन्ही वेळा कारागीर आणि अधिकारी यांचे शिक्कामोर्तब व्हावे."

या छोट्याशा नोंदीवरूनही तिथे होत असलेले व्यवहार, तत्कालीन सुरक्षा व्यवस्था याचा अंदाज येऊ शकतो.

मोत्याचे दागिने हा पुन्हा एक मोठा उद्योग होता. त्याचीही माहिती दिली आहे. या संदर्भात हारांचे प्रकार सांगितले आहेत. नुसतेच मोती ओवले असतील तर एकावली. तिलाच मध्ये रत्न लावल्यास त्याला सर असे म्हणायचे. ज्यामध्ये १००८ सर असतात तो इंद्रछंद हार होय. १०० सरांचा तो देवछंद. यावरून आपण तेव्हाच्या समृध्दीची कल्पना करू शकतो. ह्यात रत्न परीक्षा कशी करावी, वगैरे बरेच तपशील आहेत.

आणखीही बरेच तपशील आहेत. श्रेष्ठ सोने कोणते हे सांगताना म्हटले आहे की कमळातील परागाच्या वर्णाचे, मऊ, स्निग्ध, नाद रहित, चमकणारे सोने श्रेष्ठ होय. शुध्द सोन्याचा रंग हळदीसारखा असतो, पण त्यात निरनिराळ्या प्रमाणात तांबे मिसळले असता एक ते सोळा प्रकार होतात. अगदी कस पाहण्याचा जो दगड आहे तो कसा असावा ह्या विषयी ही सांगितले आहे. कसोटीच्या दगडावर सोन्याने काढलेली रेघ बोटाने किंवा नखाने घासली असता ती पुसली गेली पाहिजे तर सोने शुध्द. ती पुसताना जर पूड पडली तर सोन्यात लबाडी आहे हे समजावे. या शिवाय धातूच्या खाणीमध्ये धातू कसे संशोधित होतात याचे तपशीलही आहेत. प्राचीन काळातही आपल्याकडे प्रगत उद्योग होते. वैज्ञानिक प्रगतीशिवाय हे शक्य नाही. आज जरी आपण दागिन्यांचे वैभव पाहत असलो तरी ते घडविणाऱ्या उद्योगाचे स्वरूपही आपल्याला ह्या ग्रंथातून कळू शकते, हे लक्षात यावे म्हणून हा संदर्भ दिला.

आजची स्त्री रोजच्या आयुष्यात फार दागिने घालत नाही, हे खरे असले तरी सणासुदीला नटण्याची हौस आजही आहे. काही वेळा तर ह्या दागिन्यांकडे पुरुषसत्ताक परंपरेने स्त्रीच्या हाता – पायात घातलेल्या बेड्या म्हणूनही पाहिले गेले आहे. पण शेवटी नटण्याची प्रवृत्ती टिकून राहिलेली दिसते हेच खरे. भारतातच नव्हे जगभर हेच पहायला मिळते आहे.

संस्कृतमध्ये अलम्\अलं याचा अर्थ 'पुरे\पूर्णत्व' असा होतो. सौंदर्याला पूर्णत्व देतो तो अलंकार, ही व्याख्या आपण लेखाच्या प्रारंभी पाहिलीच आहे. पण दगिन्यांचा हा थाट इतका वैविध्यपूर्ण आहे की त्याविषयी लिहिताना मात्र अलं–पुरे असे म्हणण्याची वेळ आली तरी अजून खूप सांगायचे राहून गेले असेच वाटते आहे. आपल्या परंपरेचे, कारागिरांच्या कौशल्याचे हे तेज असेच स्त्री–पुरूषांचे सौंदर्य खुलवत राहो, ह्या विचारासोबत इथेच थांबूया.

ग्राहक तितुका मेळवावा

शेती व निसर्गाशी नाते सांगणारे दागिने

- नेहा जोशी

भारत हा शेतीप्रधान देश आहे. दागिने हा संस्कृतीचा एक अविभाज्य भाग आहे. त्यामुळे शेतीचा आणि निसर्गातील घटकांचा प्रभाव दागिन्यांच्या नावांवर दिसतो. ही पाहा काही दागिन्यांची नावे-

- जोंधळी पोत : ज्वारीच्या टपोऱ्या दाण्यांसारखी असते ही माळ, त्यालाच साजेशा कानातल्या कुड्या असतात, मोत्याच्या आणि सोन्याच्या चांदीच्याही.

- गहू तोडे : तोड्यांवर गव्हाच्या आकारातील नक्षीकाम असते.
- तांदळी हार : तांदळाचे दाणे एकाला एक जोडल्यावर दिसतात, तसा हा नाजूक गळ्यातील हार
- बोरमाळ : टपोऱ्या बोरांसारखी एकपदरी दोनपदरी लांब माळ
- बकुळी हार : बकुळीच्या फुलाच्या माळेसारखा सुंदर हार
- दुर्वा हार : लांब दूर्वांसारखे गवत गुंफल्यासारखा दिसणारा हार

- चिंचपेटी : चिंचेच्या आकड्या प्रमाणे दिसणाऱ्या पेट्या (कप्पे) गुंफलेल्या असतात, म्हणून याला म्हणतात चिंचपेटी
- बदाम पेटी : बदामाच्या आकाराच्या लाल रुबी खड्यात गुंफलेला गळेसर, त्याला वरती मोत्याची लवंग असते.

- नागोत्र : नागाच्या आकाराची वाकी किंवा बाजूबंद
- मासोळ्या : माश्याच्या आकारातील पायातील जोडवी किंवा अशीच अंगठी पण असते.
- सिंहमुखी गोठ किंवा कडे : या प्रकारच्या बांगडीवर सिंहाचे मुख कोरलेले असते.

- वाघनख : गळ्यातल्या साखळीमध्ये वाघनख आकारातील पेंडन्ट घातले जाते.
- पोहेहार : पोह्यांसारख्या दिसणारा नेकलेस

दागिने नव्या पिढीचे

- श्रुती सोमणी

महिलांची दागिन्यांची हौस सार्वकालिक आहे. दागिन्यांमधील मनमोहक वैविध्य हा सदैव आकर्षणाचा विषय ठरला आहे. दागिने महिलांचे नुसते सौंदर्यच वाढवतात असे नाही तर विशिष्ट प्रकारचे दागिने घातल्याने महिलांच्या आत्मविश्वासातही भर पडते. हल्ली ट्रेंडिंग असणारे सेमिप्रेशियस आणि प्रेशियस स्टोन्स मधील काही दागिने हे महिलांपुरतेच मर्यादित नसून तरुण मुलं आणि पुरुष हे देखील आवडीने वापरतात.

Contemporary Jewellery म्हणजेच 'समकालीन दागिने' हा एक आधुनिक ट्रेंड आहे, जो सध्याच्या काळात डिझाइन केला जातो. चांदीमध्ये अपारंपरिक साहित्याचा, म्हणजे सेमी प्रेशियस स्टोन्सचा वापर करून अमूर्त किंवा असममित (asymetrical) डिझाइन तयार केले जाते.

अम्बर, कोरल, अमेथीस्ट, रोज क्वार्ट्झ, गार्नेट, सीट्रीन, लापीज, पेरी डॉट, ऑनीक्स, लॅब्रोडराईट, मदर ऑफ पर्ल्स, गोमती चक्र अशी मौल्यवान रत्ने, धातू, मणी आणि तत्सम साहित्यांचा मोठ्या प्रमाणावर वापर करून दागिने घडवले जातात. त्यावर सोन्याचा मुलामा चढवल्यास पारंपरिक सोनेरी झळाळीची हौसही थोडक्यात होते. फॅशन ज्वेलरी, कॉर्पोरेट ज्वेलरी म्हणूनही ह्याचा सर्रास वापर करता येतो. पार्टीसाठी, कोणत्याही गेट-टुगेदरसाठी, लग्नातील छोट्या मोठ्या फंक्शन साठी हल्ली ही ज्वेलरी वापरण्याची खूप फॅशन आहे. शिवाय आपल्या वेशभूषेला शोभेल अशा कॉम्बिनेशनमध्ये रास्त दरात बनवूनही मिळतात.

आधुनिक ट्रेंडी दागिने

- नेहा जोशी

वाढता वाढता वाढे म्हणत सोन्या-चांदीचे भाव गगनाला भिडले. शिवाय वाढलेल्या किंमतीमुळे सोन्या-चांदीचे दागिने घालून वावरण्यातील धोकाही वाढला आहे. पण हौसेला मोल नसते. त्यामुळे अलीकडे कृत्रिम/आर्टीफिशिअल किंवा इमिटेशन /प्रतिरूप दागिन्यांची मागणी वाढलेली आहे. असे झळाळते दागिने अनेक प्रकारचे असतात-

बेन्टेक्स दागिने : मागील अनेक वर्षांपासून हा प्रकार लोकप्रिय आहे. अगदी हुबेहूब सोन्यासारखे दिसणारे हे दागिने सर्वत्र मिळतात. पाटल्या, बांगड्या, साखळ्या, मंगळसूत्र, कानातले डूल, गळ्यातील सर असे अनेक. या प्रकारात ब्रास (पितळ) किंवा स्टेनलेस स्टील या धातूंवर सोन्यासारख्या दिसणाऱ्या रासायनिक द्रवांचा मुलामा दिलेला असतो. कालांतराने हे पॉलीश कमी होऊ शकते. म्हणूनच कदाचित 'पितळ उघडे पडले' अशी म्हण प्रचलित झाली असावी.

ऑक्सिडाइज्ड दागिने : हे दागिने स्टर्लिंग चांदीचे बनवलेले असतात. स्टर्लिंग चांदी म्हणजे चांदी आणि इतर धातूंचे मिश्रण. जसे की तांबे, जर्मेनियम, जस्त, प्लॅटिनम, सिलिकॉन आणि बोरॉन. ही स्टर्लिंग चांदी शुध्द चांदीपेक्षा मजबूत असते. ऑक्सिडाइज्ड ज्वेलरी बनवण्यासाठी, धातूच्या दागिन्यांवर एक विशिष्ट रासायनिक प्रक्रिया केली जाते. त्यामुळे धातूचा पृष्ठभाग काळा किंवा राखाडी होतो. हा काळपटपणा सिल्व्हरची सल्फरसोबत रिऍक्शन होऊन सिल्व्हर सल्फाइड तयार झाल्यामुळे येतो. या प्रक्रियेमुळे दागिन्यांना एक वेगळा आणि आकर्षक रॉयल विंटेज लुक मिळतो. अनेक पारंपरिक दागिने तन्मणी, नथ, नेकलेस सध्या फॅशनमध्ये आहेत. इंडोवेस्टर्न लूक मध्ये जीन्सवर ऑक्सिडाइज्ड नथ घालून मिरवणे तरुणींमध्ये सध्या 'इन' आहे!

अँटिक फिनिश दागिने : अँटिक फिनिश ज्वेलरी म्हणजे, जुन्या दागिन्यांच्या डिझाइनवरून बनवलेले कृत्रिम दागिने. या दागिन्यांवर अँटिक फिनिशचा रंग आणि पोत दिला जातो. हा रंग सोन्यापेक्षा थोडा वेगळा असतो, त्याला थोडा तांबूस किंवा मावळलेल्या सोन्याचा (डल गोल्ड) रंग असतो.

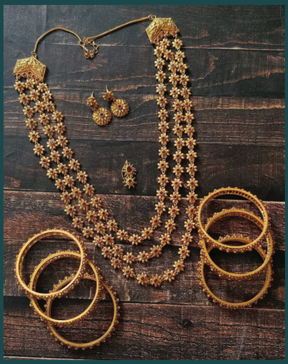

टेम्पल दागिने : हे दागिने मंदिरांमधील मूर्ती आणि वास्तुकलेतून प्रेरणा घेऊन बनवले जातात. खासकरून गणपती, राधा-कृष्ण, महालक्ष्मी आणि मंदिरांच्या नक्षीकामाच्या प्रतिकृती या दागिन्यांमध्ये आपल्याला दिसतात. बऱ्याचवेळा या दागिन्यांमध्ये अँटिक पॉलिश केले जाते. सध्या लग्नांमध्ये साऊथ इंडियन लूक किंवा टेम्पल वेडिंग लूक थिम असते. तेव्हा असे दागिने वापरले जातात.

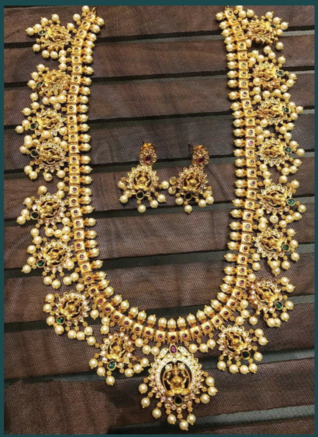

कुंदन दागिने : मूलतः कुंदन म्हणजे शुद्ध सोने. सोन्याच्या पत्र्यावर नैसर्गिक खड्यांचे कोरीव काम म्हणजे कुंदन दागिने. खऱ्या दागिन्यांची नक्कल करून कृत्रिम खडे वापरून सुंदर कुंदन दागिने बनविले जातात. शरारा, घागरा यासारख्या कपड्यांवर हे दागिने खुलून दिसतात

मोत्यांचे दागिने : मोत्यांच्या दागिन्यांमुळे एक रॉयल लूक मिळतो. हे मोती जॅपनीज किंवा कल्चरड असतात. वेगवेगळे रंग देण्यासाठी त्यांना डाय केले जाते. कृत्रिम खडे (रुबी, पाचू सारखे दिसणारे), पोवळे, अमेरिकन डायमंड्स आणि मोती यांची सांगड घालून चिंचपेटी, बदाम पेटी, लफ्फा, मोत्यांच्या बांगड्या, तोडे बनविले जातात. 'मदर ऑफ पर्ल' नावाचे विविध आकाराचे मोठे मोती असतात. त्यांचे आकार नैसर्गिक असतात. त्यापासून बनवलेले दागिने खूप लोकप्रिय झाले आहेत.

काचेचे, क्रिस्टल्स, प्लास्टिक मण्यांचे दागिने : अनेक रंगांत आणि आकारात काचेचे मणी क्रिस्टल्स बनवले जातात. त्याच्यापासून सुंदर कृत्रिम दागिने कारागीर घडवतात. अशा मण्यांच्या माळा जास्त लोकप्रिय आहेत. वेस्टर्न लूकवर या माळा उठून दिसतात. लहान मुलींसाठी पण हा उत्तम पर्याय आहे.

अमेरिकन डायमंड्स (झिरकॉन) दागिने : अमेरिकन डायमंड्स

(झिरकॉन) म्हणजे खऱ्या हिऱ्यांची प्रतिकृतीच! पेरिडोट (पोपटी), सोनसळी, आकाशी, लाल चुटुक, अमेथीस्ट (जांभळ्या) असे अनेक रंग यात पाहायला मिळतात. तसेच गोल्ड, सिल्वर आणि रोज पॉलिश अश्या प्रकारात ते बाजारात उपलब्ध आहेत.

हॅण्डपेन्टेड दागिने : छोट्या कॅनव्हासवर वेगवेगळ्या प्रकारची चित्रे उदाहरणार्थ नथ, गणपती बाप्पा, कमळ असे आकार काढले जातात आणि मग त्याचे रूपांतर नेकलेसमध्ये करतात. ह्यात अगदी छोटेसे सूप देखील पेन्टिंग साठी वापरले जाते. ज्यांना हटके काही हवे असते, त्यांना असे दागिने जास्त भावतात.

पेपर क्विलिंग दागिने : रंगीत पेपरची गुंडाळी करून त्याचे विविध आकार (फुलांच्या पाकळ्या, पाने, गोल, इ.) केले जातात. मग त्याचे कानातले, नेकलेस बनविले जातात.

क्रोशे (Crochet) दागिने : रंगीत रेशीम धागे क्रोशे पद्धतीने विणून सुंदर दागिने बनवितात. प्राजक्ताची, गोकर्णाची, चाफ्याची फुले, पाने, डूल असे आकार यांत प्रामुख्याने दिसून येतात.

कापडी (फॅब्रिक) दागिने : खण, पैठणी यासारखे पारंपरिक कापड, सुती, सिल्क कापड, त्याला मणी, मोती, ऑक्सिडाइज्ड

पेंडंट्स वापरून कापडी दागिने बनवले जातात. यांचा बेस कार्डबोर्ड किंवा कॅनवासचा असतो. पारंपरिक लूकमध्ये हे दागिने उठावदार होतात.

टेराकोटा दागिने : माती भट्टीत भाजून त्या मातीचे दागिने घडवितात. नंतर त्यावर चित्रकाम देखील केले जाते.

रेझीन आर्ट दागिने : हल्ली लग्नात अनेक थिम इव्हेंट्स असतात उदा. मेहंदी, संगीत वगैरे. अशा कार्यक्रमांमध्ये अनेक नववधू खऱ्या फुलांची किंवा त्यासारख्या दिसणाऱ्या कृत्रिम फुलांच्या दागिन्यांची ही आकर्षक ज्वेलरी वापरताना दिसतात.

आपल्या मुंबई ग्राहक पंचायत पेठांमध्ये तुम्हाला यातील बहुतांश दागिने प्रकार खरेदी करायला मिळतील. असे ट्रेंडी, हटके दागिने नक्की खरेदी करा.

ग्राहक पंचायत पेठ २०२५

सोलरूप – इकत, कॉटन सिल्क, संबलपुरी, कशिदा वर्क साड्या

सांची आर्टस् – हॅण्डक्राफ्टेड विविध वस्तू

रसिका अलंकार – मायक्रो गोल्ड प्लेटेड ज्वेलरी

ज्ञासा ग्लास आर्टिफॅक्टस् – काचेचे दिवे, पूजा सेटस्, अत्तरदाणी इ.

सदाफुली – महेश्वरी, चंदेरी, हॅण्ड पेंटेड टसर, कॉटन अॅण्ड सिल्क खण साडी, लिनन इ.

नवलाई क्रिएशन्स – चंदेरी, महेश्वरी, इक्कल, अजरख इ. साड्या

नवनिर्मिती – शैक्षणिक खेळणी

कलात्मक – ज्यूटच्या विविध वस्तू, टी कोस्टर्स इ.

शुभ्रा कलेक्शन – साड्या आणि रेडीमेड ब्लाऊज

श्रीजा एंटरप्रायझेस – विविध कुर्तीज, २ पीस, ३ पिस, कॉर्ड सेटस्, मिडीज इ.

युथोपिया – गाईच्या तुपापासून बनवलेल्या लिपस्टिक्स, फाऊंडेशन क्रीम

ब्लॉसम अॅण्ड इन्सेंस – परफ्यूम्स

अनुयोग इन्सेंस – विविध प्रकारची अत्तरे, सुगंधी अगरबत्ती

मयुरा कलेक्शन – कॉटन टॉप, स्लिव्हलेस टॉप, वनपीस, कुर्तीज इ.

रोतीक कलेक्शन – शॉर्ट, ट्युनिक शॉर्टस्, लेडीज शर्ट, जॅकेट, कुर्तीज

ऊब प्रकल्प – हस्तकलेच्या गोधड्या बेडींग, पायपुसणे

हरीओम वूड वर्क्स – लाकडाच्या विविध कलात्मक वस्तू

हर्बोरिओ कॉस्मेटीक्स – सौंदर्य प्रसाधने (हेअर, स्किन केअर)

अनुराधाज् कलेक्शन – महेश्वरी, कलमकारी, प्युअर सिल्क ड्रेस मटेरिअल

वीन आर्ट अँड क्राफ्ट – कागदापासून बनवलेल्या शोभेच्या वस्तू

एन्थु फॉर आर्ट – पेंटींगच्या डेकोरेटिव्ह वस्तू

निर्मिती एंटरप्रायझेस – काच व पाइनवुड-संमिश्र उत्पादने

सारा कलेक्शन – कॉटन, जयपूर, चंदेरी विविध प्रकारचे कुर्ते

साई सिध्दी फॅशन्स – चैद्दिनाद कॉटन, हँड पेंटेड, परीजात, कलमकारी साड्या

अखंडज्योत – अखंड तेवणारी ज्योत, टाळ, घंटी, छोटे चौरंग, पाट, वजनदार वस्तू उचलण्यासाठी बेल्ट सेट.

पिपा क्रिएशन – विविध आधुनिक फॅशनचे रेडीमेड ब्लाऊज

शिल्पनिल कलेक्शन – तांबा, पितळ मूर्ती आणि भांडी, पूजा साहित्य

आरोहिणी – स्वेटर्स

स्मायका होम अॅण्ड हायजीन प्रॉडक्टस् – बायोडिग्रेडेबल घरगुती साफसफाई उत्पादने

आर्ट इन संस्कृती – सेमी प्रेशिअस स्टोन, ग्लास बीड्स, जर्मन सिल्वर ज्वेलरी.

वंश गार्डन इनोव्हेटीव्हज् – फोल्डींग चटई

गेबी क्लिनिंग – साफसफाईची उत्पादने

नागपूर स्पेशल – चादरी, सतरंजी इ.

नेचर्स वूड लाकडी खेळणी – सावंतवाडी स्पेशल लाकडी खेळणी

उद्यमिता – बचत गटांच्या महिलांनी बनवलेल्या पर्सेस

महाटेक्स – महाराष्ट्र हातमाग विणकर संघाची दर्जेदार उत्पादने.

योटॉईज – आकर्षक कापडी पुस्तके, खेळणी

विनय एंटरप्रायझेस – किचनमधील विविध ग्राहकोपयोगी वस्तू

आभा कलेक्शन्स – हॅण्ड अॅप्लीक, हॅण्ड एम्ब्रॉयडरी बेडशीट्स

ग्राहक पंचायत पेठ २०२५

सूचना: रंगीत चित्रे प्रत्यक्ष उत्पादनांची नसून प्रातिनिधिक आहेत

दिया क्विल्ट
फोन चार्जर, सौंदर्य प्रसाधने, साडी-ब्लाऊज इ. ऑर्गनायझर आकर्षक फोल्डर तसेच रजया इ.

शीलाताई फूड प्रॉडक्टस्
प्रिझर्व्हेटीव्हज् न वापरलेली उत्पादने. केशर वेलची सिरप, आले लिंबु पाचक इ. आवळ्याची उत्पादने

आभा एथनिक वेअर
लाँग, शॉर्ट कुर्तीज्, वनपिस, शर्ट, स्कर्ट

महावीर ट्रेडर्स/क्रोकरी
फॅन्सी क्रोकरी, बनीयन्स्, सॉक्स, रुमाल इ.

नारी बुटिक
शॉर्ट अॅण्ड लाँग कुर्ती (बाघरू व दाबू प्रिंटस) स्त्रिया व पुरुषांसाठी

बियाँड फ्रेम्स
सुकलेल्या पानांफुलापासून बनवलेल्या शोभिवंत फ्रेम्स

जान्हवी आर्टस
फ्रिज मॅगनेटस्

कर्णिक कृषी उद्योग
गुलकंद तसेच शेजवान सॉस, हार्टीका चटणी

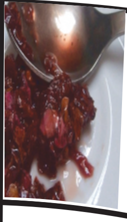

निद्रा क्रिएशन्स
मेंढीच्या लोकरीपासून बनवलेल्या गाद्या

उर्जा गिफ्टस
विविध प्रकारच्या फॅब्रिकच्या बॅग्ज

देसाई आर्ट
मातीच्या पेंटिंग केलेल्या शोभेच्या वस्तू

एस.के. एंटरप्रायझेस
फोल्डिंग टेबल, इतर फर्निचर

उलुका बॅग
टोट बॅग्ज, वॉलेट

प्रथम डेकॉर
कॅन्डल स्टॅन्डस्

व्होवन थ्रेड (लिमाया)
कॉटन, मल कॉटन, ड्रेस मटेरिअल, कुर्ती, पॅण्ट सेट

चेतना स्टील
स्टील भांडी व उपकरणे

महालक्ष्मी एंटरप्रायझेस
चमचे, सुऱ्या, पळ्या, किसणी, पोळपाट लाटणे इत्यादी

टायनी गिगल्स
लहान मुलांचे कपडे

प्रव आर्टस्
लिप्पन आर्ट वॉलपिस, वूडन कि होल्डर इ. शोभेच्या वस्तू

हनीबंस
सर्व प्रकारचे मध

पोशिंदा न्यूट्रिशनल प्रॉ.
विविध प्रकारचे मध

श्री विनायक एंटरप्रायझेस
साफसफाईसाठी लागणारे विविध ब्रश, स्पंज इत्यादी

फॅशन क्युरा ज्वेलरी
टेरा-कोटा ज्वेलरी

पल्लवी कव्हर्स
सोफा, फ्रीज हॅंडल टॉप, मिक्सर, साडी इ.चे कव्हर्स

दीपक रंगोली
विविध डिझाईनचे रांगोळीचे साचे

श्री महालक्ष्मी आर्टस्
पारंपरिक व अॅण्टिक ज्वेलरी

पुलगम सोलापूर चादरी
चादरी, पंचे, गालीचा, दोहर, बेडशीटस् इ.

ड्रिम्झ कलेक्शन
रेडीमेड ब्लाऊज

शांतीवन
कुष्ठरोग निवारण आश्रमातर्फे उत्पादित वस्तू

SVRR ताडदेव
दिव्यांग मुलांनी बनविलेली उत्पादने

श्री सिल्क
कांचीपुरम, कांजीवरम, वेडींग सिल्क सारीज

द लिटील स्टिच
लहान मुलांचे कपडे

दिनेह कलेक्शन
कॉटन, इरकली, पुणेरी, इंदुरी साड्या

दीपाज् युनीक कलेक्शन्स
चंदेरी, कोटा, इटालियन, ड्रेस मटेरिअल

वृंदा पैठणी
हॅंडलूम, पॉवरलूम, विविध प्रकारच्या पैठणी

अर्थिता
विविध ऑर्गनायझर्स

मृणाक्षी लखनवी
कॉटन, मोडाल, चंदेरी, मसलीम लखनवी कुर्तीज

प्रयोग क्रिएशन्स
हॅण्ड पेंटेड बॅग्ज

कायरा कलेक्शन
लेगिंग, जॅकेटस, सिल्क कुर्तीज, ड्रेस मटेरिअल

राजू एम्ब्रॉयडरी
कांथावर्क, मुर्शिदाबाद सिल्क साड्या, कलकत्ता एम्ब्रॉयडरीचे ड्रेस मटेरियल

कलकत्ता हॅण्ड एम्ब्रॉयडरी
कांथा, एम्ब्रॉयडरी, फुलकारी साड्या व ड्रेस मटेरिअल

स्वप्नालंकार
मोती पोवळी, पाचू, दागिने !

पलाश ज्वेलरी
सिल्व्हर व प्रेशियस स्टोन्स ज्वेलरी

मोहक क्रिएशन
स्त्रिया व मुलींसाठी कुर्तीज

आशुज कलेक्शन
चंदेरी, बाटिक ड्रेस मटेरिअल

राधा फॅशन्स
ड्रेस मटेरियल आणि हॅण्ड वर्क कुर्ती मटेरियल

ओमकार मार्केटींग
हार्ड ॲनोडाइज्ड किचनवेअर्स (बिडाची भांडी)

स्टेप-इन-वॉक शूज
चप्पलस्, सॅंडल्स, शूज इ.

शितल बॅग्ज
रेग्झिनने बनवलेल्या मजबूत बॅग, सॅक, प्रवासी बॅग्ज

विकास लेदर वर्क्स
लेदर पर्सेस, बॅग्ज, लेदर जॅकेट आणि लॅपटॉप बॅग

कोकोमेलन किड्स वेअर
लहान मुलींचे कपडे

आरतीज्
हॅण्ड पेंटेड बॅग्ज, स्लिंग, लॅपटॉप, कॅनव्हास बॅग, बटवे

मल्हार क्रिएशन
२ ते १२ वर्षा पर्यंतच्या मुलींचे फ्रॉक, बाळंतविडा इ.

अद्विका/किड्स् फॅशन
लहान मुलींचे फ्रॉक्स, नाईट सूट इ.

प्रीती गार्मेंट्स
गाऊन्स, नाईट वेअर

श्री सिद्धीविनायक
दीपमाळा/अगरबत्ती इ.

जयपूर हॅंडलूम
जयपुरी चादरी, ड्रेस मटेरियल

लुक ॲट मी
सर्व वयोगटासाठी नाईट सूट

हुगळी हॅंडीक्राफ्ट
हाताने केलेले कशिदाकाम, ड्रेस मटेरीअल, कलकत्ता साड्या, ढाकाई, जामदानी सिल्क....

एम ॲण्ड एम्स् एक्सक्लूझीव्ह
शॅडोवर्कचे काम केलेले जीन्स-टॉप्स, शिफॉन, जॉर्जेट, कॉटन शॅडोवर्क साड्या, ड्रेस मटेरीअल.

भारतीय खादी सेंटर
पायजमे, पैरण रंगीत कुर्ते, शॉर्ट कुर्ते, शर्टस, शॉर्ट पॅंट, नाईट ड्रेसेस

स्वस्तिक होजिअरी
लहान मुलांचे कपडे, स्त्रियांची अंतर्वस्त्रे, स्लीप

ब्लिस् टी शर्टस्
मोठ्यांचे व लहान मुलामुलींचे टी-शर्टस्

पंचायत पेठ २०२५

स्वामिनी कॉटन हब
कोरा कॉटन, वनपिस, शॉर्ट अ‍ॅण्ड लाँग कुर्ती

नील क्राफ्ट
कॉटन कुर्तीज, शॉर्ट टॉपस्

झिआज् कलेक्शन
काथा, अंगरखा, कुर्ती, पॅटर्न कुर्तीज, दुपट्टा, स्टोल्स

एस अ‍ॅण्ड एस बॅग्ज
डिझायनर पर्सेस

साशा कलेक्शन्स
जयपूर कॉटन, खादी, हॅण्ड वर्क, बाटिक ड्रेस मटेरिअल

निद्रा क्रिएशन्स
मेंढीच्या लोकरीपासून बनवलेल्या गाद्या

वित्ताशी एंटरप्रायझेस
हॅण्ड ब्लॉक, अजरख प्रिंट साड्या, ड्रेस मटेरिअल आणि स्टोल्स

स्पर्श क्रिएशन
लखनौ स्पेशल विविध प्रकारचे कुर्तीज

अन्वीषा कलेक्शन्स
लखनवी ड्रेस मटेरिअल

मायलेकी
बटिक प्रिंटचे गाऊन्स

अथर्व कलेक्शन
जामदानी, कोरा, इरी, बनारसी, कोसा सिल्क साड्या

सिमरन कलेक्शन
जयपूर प्रिंट असलेले कुर्ते, बाटीक क्रशचे कुर्ते

ब्लॉक्स अ‍ॅण्ड बाटिक्स
ब्लॉक्स, बाटिकच्या बेडशीट व बॅग, कुशन, पिलो कव्हर्स,

अर्मियास मेन्सवेअर
कॉटन शर्ट, टी शर्टस्, बॉक्सर शॉर्टस्, ट्राउझर्स इ.

वल्लरी फॅशन
डेनिमच्या कुर्तीज

निओ गार्मेंटस्
मराठी संदेश लिहिलेले टीशर्ट, ट्रॅक सूट

लक्ष्मी वल्लभ कलेक्शन
उत्तम शिवणीचे टिकाऊ पेटीकोटस् व गाऊन्स्

आर.आर.क्रिएशन
जयपुरी बेडशीट्स, बाटीक चादरी, सोलापूरी चादरी इ.

ग्राहक पंचायत पेठ २०२५

पॅकम टोट बॅग्ज अ‍ॅण्ड वॉलेट
वॉलेट्स, टोट बॅग्ज, डेनिम बॅग्ज

आरवली कलेक्शन
कॉटन, ब्लॉक प्रिंट, जयपूरी बेडशीट्स

शिवम बॅग्ज्
डेनीम बॅग्ज

युनिक कलेक्शन
सिल्क, धर्मावरम, पटोला बांधणी, गझी सिल्क, कांथा वर्क, कॉटन सिल्क, गढवाल सिल्क साड्या !

माथेरान चप्पल
सुंदर रंगसंगतीची चामडी पादत्राणे

सजनी नाईटीज
विविध प्रकारचे गाऊन्स, नाईटी, बाटीक, जयपुरी, हाफ गाऊन्स (वयस्कर स्त्रियांसाठी), नाईट सूट

डी. टी. निटवेअर
तरुणाईसाठी टी शर्टस्, बर्म्युडा पॅन्टस् इत्यादी

एस. एस. फॅसन
जयपूर कॉटन, कलमकारी, मटका, कोसा सिल्क साड्या

स्वाती क्रिएशन्स
डिझायनर इमिटेशन ज्वेलरी

अतरंगी मराठी टी शर्ट
टीशर्ट

श्वेता कलेक्शन
कॉटन सिल्क बांधणी, कांथा वर्क, टसर, सेमी पैठणी, कॉटन साडी

अहिल्या महिला मंडळ
मलमलच्या गोधड्या, बाळंतविडे

ट्रॅडिशनल ऑर्नामेंटस्
पारंपरिक अलंकार व आभूषणे

दिप्रा कॉस्मेटिक्स प्रा. लि.
विविध प्रकारचे शॅम्पू, सौंदर्य प्रसाधने

मुंबई ग्राहक पंचायत
सभासद नोंदणी, शिक्षण, संस्थेची प्रकाशने, वितरण, शॉपी बॅग्ज इ.

मुंबई ग्राहक पंचायत
ग्राहक पंचायत पेठ २०२५ दालन - तक्ता

क्र.	स्टॉलचे नाव	वैशिष्ट्ये	दादर	ठाणे	अंधेरी	वसई	बोरीवली
१.	दिनेह कलेक्शन	सिको, गढवाल पैठणी, कॉटन इ. ५/९ वार साड्या	✓	✓	✗	✗	✓
२.	युनिक कलेक्शन	कांजीवरम, बनारसी, सिल्क, पटोला, गढवाल इ.	✓	✗	✗	✓	✗
३.	राजू एम्ब्रॉयडरी वर्क	आसाम, कलकत्ता, टसर सिल्क सारीज व ड्रेस मटेरिअल	✓	✓	✓	✓	✗
४.	श्री सिल्क	कांजीवरम, सिल्क सारीज	✓	✓	✗	✓	✓
५.	अथर्व कलेक्शन	जामदानी, महेश्वरी साड्या, रेडिमेड ब्लाऊज	✓	✓	✗	✓	✓
६.	वित्ताशी एंटरप्रायझेस	हॅण्ड ब्लॉक, अजरख प्रिंट साड्या, ड्रेस मटेरिअल	✓	✓	✓	✓	✓
७.	सदाफुली	चंदेरी सिल्क, हॅंड ब्लॉक, लिनन, इक्कत, खण इ.	✗	✗	✗	✗	✓
८.	सोलरॅप	इरकल, कॉटन सिल्क, संबलपुरी, कशिदा वर्क, कॉटन साड्या इ.	✗	✗	✓	✓	✓
९.	नवलाई क्रिएशन्स	चंदेरी, महेश्वरी, इक्कत, अजरख, हॅंडब्लॉक साड्या	✗	✓	✓	✓	✓
१०.	श्वेता कलेक्शन	टसर, रॉसिल्क, कोटा, कॉटन, नऊवारी इ. साड्या	✗	✗	✗	✓	✓
११.	एस एस फॅशन	जयपूर कॉटन, कलमकारी, मटका सिल्क, कोसा सिल्क साड्या	✓	✗	✓	✗	✗
१२.	शुभ्रा कलेक्शन	साड्या आणि रेडीमेड ब्लाऊज	✓	✓	✓	✗	✗
१३.	साई सिध्दी फॅशन्स	चेट्टिनाद कॉटन, हॅंड पेंटेड, पारीजात, कलमकारी साड्या	✗	✗	✗	✓	✓
१४.	सिमरन कलेक्शन	प्लाझो सेट, डिझाईनर कॉटन, रेयॉन कुर्तीज	✓	✓	✓	✗	✓
१५.	सारा कलेक्शन्स	रेडीमेड कुर्तीज, प्लाझो, दुपट्टे इ.	✗	✗	✓	✗	✓
१६.	मोहक क्रिएशन्स	फॅन्सी कुर्तीज, कलमकारी, इक्कत रेडिमेड कुर्तीज	✓	✓	✗	✗	✓
१७.	एम अ‍ॅण्ड एम्स एक्सक्लुझिव्ह	शॅडो वर्क हॅंड एम्ब्रॉयडरी कुर्ती, टॉपस्, साड्या	✓	✗	✓	✗	✓
१८.	नारी बुटिक	शॉर्ट अ‍ॅण्ड लॉंग कुर्तीज, पुरुष व स्त्रियांसाठी शर्टस्	✗	✓	✓	✓	✓
१९.	स्पर्श क्रिएशन्स	सर्व प्रकारच्या लखनवी कुर्ती, पटियाला, प्लाझो, दुपट्टे इ.	✓	✗	✗	✓	✓
२०.	वल्लरी फॅशन डिझाइनर	डेनिमचे स्त्रिया, पुरुष व मुलांसाठीचे कपडे	✓	✓	✓	✓	✓
२१.	कायरा कलेक्शन	लेगिंग, जॅकेटस, सिल्क कुर्तीज	✗	✗	✗	✓	✗
२२.	नील क्राफ्ट	कॉटन कुर्तीज, शॉर्ट टॉपस्	✗	✗	✗	✓	✓
२३.	मयुरा कलेक्शन	शॉर्ट टॉप, स्लिव्हलेस टॉप, वनपीस स्पॅगेटी इ.	✗	✓	✓	✓	✗
२४.	रोतीक कलेक्शन	शॉर्ट, ट्युनिक शॉर्टस्, लेडीज शर्ट, जॅकेट	✗	✓	✗	✗	✓
२५.	झिआज् कलेक्शन	कच्छ स्पेशल, काथा, अंगरखा, कुर्ती, पॅटर्न कुर्तीज	✗	✗	✗	✓	✓
२६.	व्होवन थ्रेड (लिमाया)	कॉटन मल कॉटन ड्रेस मटेरिअल आणि कुर्ती, पॅन्टस्	✗	✗	✓	✗	✗
२७.	आभा एथनिक वेअर	लॉंग, शॉर्ट कुर्तीज्, वनपिस, लेडीज शर्ट, स्कर्ट	✓	✗	✗	✓	✗
२८.	श्रीजा एंटरप्रायझेस	विविध कुर्तीज, कॉर्ड सेटस्	✓	✗	✓	✗	✗
२९.	शितल क्रिएशन	कॉटन कुर्ती, शॉर्ट टॉप, शर्ट, वनपिस, जॅकेट	✓	✗	✗	✗	✗
३०.	स्वामिनी कॉटन हब	कोरा कॉटन, वनपिस, शॉर्ट अ‍ॅण्ड लॉंग कुर्ती	✓	✗	✗	✗	✗
३१.	मृणाक्षी लखनवी	कॉटन, मोडाल, चंदेरी, जॉर्जेट, मसलीन लखनवी कुर्तीज	✗	✓	✓	✗	✗
३२.	राधा फॅशन्स	बाटिक, इक्कत, बांधणी, चंदेरी ड्रेस मटेरिअल	✓	✓	✓	✗	✓
३३.	अनुराधाज् कलेक्शन	महेश्वरी, प्युअर सिल्क, कॉटन ड्रेस मटेरिअल	✓	✓	✓	✓	✓
३४.	हुगळी हॅंडीक्राफ्ट	कोलकाता ड्रेस मटेरिअल, साड्या, चादरी इ.	✗	✗	✗	✓	✓

क्र.	स्टॉलचे नाव	वैशिष्ट्ये	दादर	ठाणे	अंधेरी	वसई	बोरीवली
३५.	दीपाज् युनिक कलेक्शन्स	चंदेरी, कोटा, इटालियन, ड्रेस मटेरिअल	✗	✗	✗	✓	✓
३६.	आशूज कलेक्शन	बडोदा प्रिंट, अजरख विथ ॲप्लिक वर्क इ. ड्रेस मटेरिअल	✗	✗	✗	✓	✗
३७.	अन्वीषा कलेक्शन्स	लखनवी ड्रेस मटेरिअल	✗	✓	✓	✗	✗
३८.	साशा कलेक्शन्स	जयपूर कॉटन, खादी कॉटन, हॅण्ड वर्क, बाटिक	✓	✓	✗	✗	✗
३९.	कलकत्ता हँड एम्ब्रॉयडरी	कांथा, एम्ब्रॉयडरी, कॉटन, पुलकारी ड्रेस मटेरिअल	✗	✗	✗	✗	✓
४०.	स्वस्तिक होजिअरी	लेडीज अंडरगार्मेंटस्	✓	✓	✓	✓	✓
४१.	लुक ॲट मी	सर्व वयोगटासाठी नाईट सूटस्	✓	✓	✓	✓	✓
४२.	मायलेकी	बाटिक, जयपूर गाऊन्स इ.	✓	✓	✓	✓	✓
४३.	प्रीती गार्मेंटस्	दर्जेदार गाऊन्स, फिडिंग गाऊन्स, नाईट ड्रेस इ.	✓	✓	✓	✗	✓
४४.	सजनी नाईटीज	विविध प्रकारचे गाऊन्स, नाईटी, हाफ गाऊन्स	✗	✗	✗	✓	✓
४५.	लक्ष्मी वल्लभ कलेक्शन	विविध रंगाचे परकर आणि गाऊन्स	✗	✓	✗	✗	✓
४६.	पिपा क्रिएशन	फॅन्सी ब्लाऊज, स्कर्टस् इ.	✓	✓	✓	✓	✓
४७.	ड्रिम्झ कलेक्शन	रेडीमेड ब्लाऊज	✗	✓	✗	✗	✓
४८.	डी.टी.निटवेअर	बनियन्स, ट्रॅकसूट, टी शर्टस्, सॉक्स इ.	✓	✓	✓	✓	✓
४९.	निओ गार्मेंटस्	लहान-मोठ्यांचे टी शर्टस्, होजिअरी ट्रॅक सूटस् इ.	✗	✗	✓	✓	✓
५०.	भारतीय खादी सेंटर	लेंगे, झब्बे, शर्टस्, पंचे, हातरुमाल, जॅकेटस् इ.	✓	✓	✓	✓	✓
५१.	ब्लिस टी शर्टस्	प्रिन्टेड टी शर्टस्	✓	✓	✓	✗	✓
५२.	अतरंगी मराठी टीशर्ट	मराठी कॅलीग्राफिक टीशर्टस्	✓	✓	✓	✓	✓
५३.	अर्मियास (Men's wear)	कॉटन शर्ट, टी शर्टस्, बॉक्सर शॉर्टस्, ट्राऊझर्स इ.	✓	✓	✗	✗	✓
५४.	महाटेक्स	टॉवेल, सतरंज्या, दोहर, चादरी इ.	✓	✗	✗	✓	✓
५५.	जयपूर हँडलूम	बेडशिट, रजया, कुर्तीज इ.	✓	✓	✓	✗	✓
५६.	आर.आर.क्रिएशन	सोलापूरी चादरी, जयपूरी दोहर, रजाई, दिवान सेट	✗	✗	✗	✓	✗
५७.	नागपूर स्पेशल	बेडशीट, डोअर मॅट, टेबल क्लॉथ, पिलो कव्हर्स	✗	✓	✓	✓	✓
५८.	ब्लॉक्स ॲण्ड बाटिक्स्	ब्लॉक प्रिंट/बाटिक बेडशीटस्, कुशन कव्हर्स इ.	✓	✗	✓	✗	✗
५९.	आभा कलेक्शन्स	हॅण्ड ॲप्लीक, हॅण्ड एम्ब्रॉयडरी बेडशीट्स	✗	✓	✗	✗	✗
६०.	आरवली कलेक्शन	कॉटन, ब्लॉक प्रिंट, जयपूरी बेडशीट्स	✗	✓	✗	✗	✓
६१.	पुलगम सोलापूर चादरी	चादरी, पंचे, गालीचा, दोहर, बेडशीटस् इ.	✗	✓	✗	✗	✗
६२.	पल्लवी कव्हर्स	सोफा/फ्रीज हँडल/फ्रीज टॉप/मिक्सर/साडी कव्हर्स इ.	✗	✓	✓	✓	✓
६३.	निद्रा क्रिएशन्स-सुजलाम सुफलाम	मेंढीच्या लोकरीपासून बनवलेल्या गाद्या	✗	✓	✓	✗	✗
६४.	अहिल्या महिला मंडळ	मलमलच्या गोधड्या, बाळंतविडा व बाळाचे कपडे	✓	✓	✗	✗	✓
६५.	ऊब प्रकल्प	हातांनी शिवलेल्या गोधड्या, पायपुसणे इ.	✓	✗	✗	✗	✓
६६.	मल्हार क्रिएशन्स	बाळाचे कपडे, दुपटी, टोपी, लहान मुलांचे कपडे इ.	✓	✓	✓	✓	✓
६७.	अद्विका किड्स फॅशन	लहान मुलींचे फ्रॉक्स, नाईट सूट इ.	✗	✓	✓	✗	✓
६८.	द लिटील स्टिच	लहान मुलांचे कपडे	✓	✗	✗	✗	✗

क्र.	स्टॉलचे नाव	वैशिष्ट्ये	दादर	ठाणे	अंधेरी	वसई	बोरीवली
६९.	कोकोमेलन किडस् वेअर	लहान मुलींचे कपडे- शरारा, कुर्तीज, फ्रॉक इ.	✗	✗	✗	✗	✓
७०.	टायनी गिगल्स्	लहान मुलांचे कपडे- हाफ पँट, टी शर्ट, रिव्हर्सिबल फ्रॉक इ.	✗	✗	✗	✓	✗
७१.	आरोहिणी	स्वेटर्स, मफलर इ.	✗	✗	✗	✗	✓
७२.	अर्थिता बॅग्ज्	विविध प्रकारच्या ऑर्गनायझर्स/बॅग्ज	✓	✓	✗	✗	✗
७३.	दिया क्विल्ट्स	विविध प्रकारचे ऑर्गनायझर्स	✗	✗	✓	✓	✓
७४.	विकास लेदर वर्क्स	लेदर पर्सेस, पाऊच, लेदर जॅकेट, बेल्ट इ.	✓	✓	✓	✓	✓
७५.	उद्यमिता	महिला बचत गटांनी बनवलेल्या पर्सेस, फोल्डर्स इ.	✓	✗	✗	✓	✓
७६.	शितल बॅग्ज	प्रवासी बॅगा, पर्सेस इ.	✗	✗	✗	✗	✓
७७.	एस ॲण्ड एस बॅग्ज्	फॅन्सी बॅग्ज, पर्सेस इ.	✓	✓	✓	✗	✓
७८.	शिवम् बॅग्ज	डेनिम बॅग्ज	✓	✗	✗	✗	✓
७९.	पॅकेम्	वॉलेट्स, टोट बॅग्ज, डेनिम टोट बॅग्ज	✓	✓	✗	✗	✓
८०.	ऊर्जा गिफ्टस्	विविध प्रकारच्या फॅब्रिक बॅग्ज	✗	✓	✗	✓	✗
८१.	प्रयोग क्रिएशन्स	हॅण्ड पेंटेड बॅग्ज, पर्सेस, पाऊच इ.	✓	✗	✗	✗	✗
८२.	आरतीज्	हॅण्डपेंटेड बॅग, स्लिंग, लॅपटॉप, कॅनव्हास बॅग, बटवे	✗	✓	✗	✗	✗
८३.	ऊलुका बॅग्ज्	स्लिंगज्, बॅग, टोट बॅग्ज्, बॅग पॅक, वॉलेट कॅनव्हास बॅग इ.	✗	✗	✗	✓	✓
८४.	श्री महालक्ष्मी आर्टस्	पारंपरिक व ॲण्टिक ज्वेलरी	✓	✗	✓	✗	✓
८५.	ट्रॅडिशनल ऑर्नामेंटस्	इमिटेशन ज्वेलरी, आर्टिफिशल ज्वेलरी इ.	✗	✓	✗	✓	✓
८६.	स्वप्नालंकार	इमिटेशन ज्वेलरी आणि मोत्यांचे दागिने	✓	✓	✓	✓	✓
८७.	आर्ट इन संस्कृती	सेमी प्रेशिअस स्टोन, ग्लास बीड्स ज्वेलरी	✓	✓	✗	✗	✓
८८.	फॅशन क्युरा ज्वेलरी	टेरा-कोटा ज्वेलरी	✗	✓	✓	✓	✓
८९.	रसिका अलंकार	मायक्रो गोल्ड प्लेटेड व इतर ज्वेलरी	✗	✗	✓	✓	✗
९०.	स्वाती क्रिएशन्स	डिझायनर इमिटेशन ज्वेलरी	✗	✓	✗	✗	✗
९१.	पलाश ज्वेलरी	सिल्व्हर व प्रेशियस स्टोन्स ज्वेलरी	✓	✗	✗	✓	✓
९२.	अनुयोग इन्सेंस	विविध प्रकारची अत्तरे, सुगंधी अगरबत्ती	✓	✓	✓	✓	✓
९३.	ब्लॉसम ॲण्ड इन्सेंस	परफ्यूम्स	✓	✓	✓	✓	✓
९४.	हर्बारिओ कॉस्मेटीक्स	सौंदर्य प्रसाधने (हेअर, स्किन केअर)	✓	✓	✗	✗	✗
९५.	युथोपिया (बरवा)	गायीच्या तूपापासूनच्या लिपस्टीक, फाऊंडेशन क्रीम	✓	✓	✓	✗	✓
९६.	विन आर्ट ॲण्ड क्राफ्ट	कागदापासून बनविलेल्या शोभेच्या वस्तू	✗	✗	✗	✓	✓
९७.	झासा ग्लास आर्टिफॅक्टस्	काचेचे दिवे, पूजा सेटस्, अत्तरदाणी इ.	✓	✗	✗	✓	✓
९८.	हरि ओम वुड वर्क्स	लाकडाच्या वस्तू, फायबर मूर्ती, देव्हारे, पाट	✗	✗	✓	✓	✗
९९.	एन्थु फॉर आर्ट	कॅनव्हॉस फ्रेम, लाकडी टेबल टॉप, फ्रीज मॅगनेट्स	✓	✗	✓	✓	✗
१००.	शिल्पनिल कलेक्शन	तांबा, पितळ मूर्ती आणि भांडी, पूजा साहित्य	✗	✗	✗	✓	✓
१०१.	कलात्मक	ज्यूटच्या विविध वस्तू, टी कोस्टर्स इ.	✓	✓	✗	✗	✓
१०२.	प्रव आर्टस्	लिप्पन आर्ट वॉल पीस, वुडन की होल्डर, टी कोस्टर इ.	✗	✗	✗	✓	✓

क्र.	स्टॉलचे नाव	वैशिष्ट्ये	दादर	ठाणे	अंधेरी	वसई	बोरीवली
१०३.	देसाई आर्टस्	मातीच्या आकर्षक वस्तू	✓	✓	✗	✗	✓
१०४.	अखंडज्योत	टाळ, घंटी, झांज, पुजेचे साहित्य इ.	✓	✓	✓	✓	✓
१०५.	बियाँड फ्रेम्स	सुकलेल्या पानांफुलापासून बनविलेल्या फ्रेम्स	✗	✗	✗	✗	✓
१०६.	प्रथम डेकॉर	वेगवेगळे कॅन्डल स्टॅण्डस्	✗	✗	✗	✗	✓
१०७.	दीपक रंगोली	विविध डिझाईनचे रांगोळीचे साचे	✗	✓	✓	✓	✓
१०८.	सांची आर्टस्	हॅण्डक्राफ्टेड विविध वस्तू	✓	✓	✓	✗	✗
१०९.	निर्मिती एंटरप्रायझेस	काच व पाइनवुड – संमिश्र उत्पादने	✗	✓	✗	✗	✗
११०.	जान्हवी आर्टस	फ्रिज मॅगनेट्स	✗	✗	✓	✗	✗
१११.	श्री सिध्दीविनायक	दीपमाळा/अगरबत्ती इ.	✗	✓	✗	✗	✗
११२.	नेचर्स वूड	सावंतवाडी स्पेशल लाकडी खेळणी इ.	✓	✓	✓	✓	✓
११३.	योटॉईज	कापडी खेळणी	✗	✓	✗	✗	✓
११४.	नवनिर्मिती	शैक्षणिक खेळणी	✓	✗	✗	✗	✗
११५.	शीलाताई फूड प्रॉडक्टस्	लोणचे आणि जॅम	✓	✓	✓	✓	✓
११६.	पोशिंदा न्यूट्रिशनल प्रॉ.	सर्व प्रकारचे मध-सूर्यफूल, बाभुळ इ.	✓	✓	✗	✓	✗
११७.	कर्णिक कृषी उद्योग	गुलकंद, हार्टिका, शेजवान चटणी इ.	✓	✓	✗	✓	✓
११८.	हनीबंस	सर्व प्रकारचे मध	✗	✗	✓	✗	✓
११९.	श्री विनायक एंटरप्रायझेस	घरगुती सफाईचे विविध ब्रश	✓	✓	✓	✓	✓
१२०.	विनय एंटरप्रायझेस	किचनमधील विविध गृहोपयोगी स्टॅण्डस् होल्डर इ.	✓	✓	✓	✓	✓
१२१.	ओमकार मार्केटींग	हार्ड ॲनोडाइज्ड किचन वेअर्स, (बिडाची) भांडी	✓	✓	✓	✓	✓
१२२.	गेबी क्लिनिंग	साफ सफाईची उत्पादने	✓	✓	✓	✓	✓
१२३.	एस.के. एंटरप्रायझेस	फोल्डिंग टेबल्स	✓	✓	✓	✓	✓
१२४.	महालक्ष्मी एंटरप्रायझेस	किचन वेअर्स	✓	✓	✓	✗	✓
१२५.	वंश गार्डन इनोव्हेटीव्हज्	फोल्डींग चटया, फोल्डींग वेताचे पडदे	✓	✓	✓	✓	✓
१२६.	चेतना एंटरप्रायझेस	गृहोपयोगी स्टीलची भांडी, थर्मास इ.	✗	✓	✗	✓	✓
१२७.	महावीर ट्रेडर्स	क्रोकरी, बनियन, मोजे इ.	✓	✓	✓	✓	✓
१२८.	स्पायका होम ॲण्ड हायजिन	विविध प्रकारची स्वच्छके	✓	✓	✓	✓	✓
१२९.	दिप्रा कॉस्मेटिक्स प्रा. लि.	विविध प्रकारचे शॅम्पू, सौंदर्य प्रसाधने	✓	✗	✓	✓	✓
१३०.	तुकाइ एक्सपोर्ट (संतोष मोरे)	पादत्राणे (माथेरान चप्पल)	✗	✗	✓	✓	✗
१३१.	माथेरान चप्पल (राजू मोरे)	स्त्री-पुरुषांची पादत्राणे	✗	✓	✗	✗	✓
१३२.	स्टेप इन वॉक शूज	विविध डिझाईन्सच्या चप्पलस्, सॅडल्स, शूज इ.	✓	✗	✗	✗	✓
१३३.	एस.व्ही.आर.आर. ताडदेव	दिव्यांग मुलांनी बनविलेली उत्पादने	✓	✗	✗	✗	✗
१३४.	शांतीवन	पंचे, सतरंज्या, दऱ्या	✗	✓	✗	✗	✓
१३५.	विश्वास	कंदील	✗	✓	✗	✗	✗

सेतू बांधा रे

- **अनुराधा देशपांडे,**
अध्यक्ष, पंचायत पेठ समिती

'सेतू बांधा रे!' उपक्रमाचे हे तिसरे वर्ष! गेली दोन वर्ष ह्या उपक्रमाचे आयोजन करताना प्रत्येक क्षण मनाला सांगत आला की अजून खूप काम करायचे बाकी आहे. आता तर ही कुठे सुरुवात आहे. 'सेतू'ची कल्पना अनेक वर्षे मनात रुंजी घालत होती, पण प्रत्यक्षात यायला बराच काळ लागला, म्हणतात ना, प्रत्येक गोष्टीची एक वेळ यायला लागते! ही वेळ दोन वर्षांपूर्वी आली आणि 'सेतू' उपक्रम प्रत्यक्षात आयोजित करता आला. या उपक्रमांत महाराष्ट्राच्या विविध भागांतून अनेक संस्था सहभागी झाल्या. कोणी मतिमंद मुलींसाठी संस्था चालवतात, त्यांना मायेची ऊब देतात, तर कुठे अक्षरशः रस्त्यावर सोडून दिलेल्या अनाथ, मतिमंद मुलींचा अपार प्रेमाने सांभाळ करतात. आदिवासींच्या क्षेत्रांतील अठराविश्वे गरिबी, अज्ञान, अपुऱ्या वैद्यकीय सेवा, कुपोषण यांविरुध्द झगडत त्यांना आत्मनिर्भर करणाऱ्या संस्था संपर्कात आल्या. त्यातही अपंग, मतिमंद, अंध या वर्गांसाठी काम करणाऱ्या संस्थांची संख्या मोठी होती.

ह्या तिसऱ्या वर्षी ह्या उपक्रमाचे आयोजन करताना अनेक नवीन संस्था या उपक्रमात सहभागी होत आहेत. मुळात ह्या उपक्रमाची संकल्पनाच मुळी अशा संस्थांना मदतीचा हात पुढे करणे, ही आहे. ह्या संस्था जे कार्य करत आहेत, त्यांच्या कार्यात आपला खारीचा वाटा कसा उचलता येईल, ह्या भावनेतून ही सुरुवात झाली. ह्या निमित्ताने असे कार्य करणाऱ्या काही संस्थांना भेट देण्याचा योग आला आणि शब्द मुके झाले. अशा दिव्यांग, मतिमंद, अपंग, अंध व्यक्तींचे पुनर्वसन करण्यासाठी धडपडणारी ही मंडळी आणि त्या संस्था ह्यांना मनोमनी शतशः प्रणाम केला. ह्या संस्था आपापल्या संस्थेतील व्यक्तींना आत्मनिर्भर करायचा प्रयत्न करतात. त्यांच्यातील क्षमता बघून योग्य ते काम ह्या हातांना दिले जाते. त्यांच्या कलागुणांना, कौशल्याला ओळखून त्यांच्याकडून काही उत्पादने करवून घेतली जातात. हे करणे सोपे काम नाही. ह्यामागे अपार कष्ट आहेत. पराकोटीचा संयम आणि मनात माया असावी लागते. ह्या सगळ्यांतून जी निर्मिती घडवली जाते त्यांना समाजासमोर आणायचे व्यासपीठ मर्यादित आहे. हे व्यासपीठ मिळवून देण्याचा हा छोटासा प्रयत्न मुंबई ग्राहक पंचायतीचा आहे. सगळे प्रश्न केवळ पैशाने सुटणारे नसतात. ह्या संस्था चालवायला पैसा नक्कीच लागतो. अनेक दानशूर व्यक्ती, संस्था ह्या संस्थांना यथाशक्ती मदत करत असतील किंवा करतातच. पण हे खरंच पुरेसे आहे का?

त्यांच्या उत्पादनांमध्ये फार परिपूर्णता नसेलही, तरीही त्यांचे प्रयत्न कौतुकास्पद असतात. त्यांना सन्मानाने उभे करून त्यांच्यात आत्मविश्वास निर्माण करून त्यांनी केलेल्या उत्पादनांना चांगले व्यासपीठ देण्याचा आपला हा प्रयत्न आहे. 'सेतू' म्हणजे 'पूल' किंवा 'साकव'. 'आहे रे' कडून 'नाही रे' कडे नेणारा हा 'सेतू बांधा रे!' उपक्रम.

या वर्षी 'सेतू' उपक्रमांत काही नवीन संस्था सहभागी होत आहेत. काही गतवर्षीच्या आहेत. काही नवीन संस्थांचा थोडक्यात परिचय करून देण्याचा हा प्रयत्न.

पॅराप्लेजिक फाऊंडेशन

मतिमंद आणि कर्णबधिर मुलांसाठी 'संजीवन दीप' ही शाळा ऐरोली येथे चालवली जाते. वय वर्ष १८ वरील मतिमंद मुलांना व्यावसायिक प्रशिक्षण देऊन त्यांच्याकडून विविध उत्पादने बनवून घेतली जातात. बालवर्ग ते दहावीपर्यंतची सुमारे ६१ मुले शाळेत आहेत. ह्या मुलांना विशेष प्रशिक्षण दिले जाते. छोट्या बाळांचे कपडे, बाळाचे ब्लँकेट, उशी, बेबी टॉवेल, रॅपर्स अशी अनेक उत्पादने हे हात घडवताहेत. त्यांना आपल्या प्रतिसादाची अपेक्षा आहे.

सवेरा

'महाराष्ट्र स्टेट वुमेन्स कौन्सिल' यांचा मानसिकदृष्ट्या विकलांग असणाऱ्या विशेष मुलांसाठी वेगळा प्रकल्प आहे. ६ ते ११ वयोगटातील मुलींना तज्ज्ञ शिक्षकांकडून व्यावसायिक शिक्षण दिले जाते. शक्यतो मातृभाषेतून विशेषतः मराठी, हिंदी माध्यमांतून हे प्रशिक्षण देण्याचा प्रयत्न असतो. मण्यांची तोरणे, कॉटन बॅग्ज, रंगवलेल्या पणत्या, डस्टर्स, ॲप्रन असे विविध प्रकार ह्या संस्थेच्या स्टॉलवर मिळतील.

दिव्यांग प्रतिष्ठान

अंबरनाथ तालुक्यातील 'वांगणी' गावात ह्या संस्थेचे कार्य चालते. नावातच 'दिव्यांग' हा शब्दप्रयोग आल्यावर आपल्या लक्षात येते ही संस्था कोणासाठी कार्य करते ते. गावखेड्यात सामूहिक विवाह, अपंगांना आवश्यक अशा साहित्याचे वाटप करणे, शैक्षणिक वसतीगृहांची उभारणी अशा भविष्यकालिन योजना आहेत. ह्यांचे कार्य वेळ काढून नक्की जाणून घ्या.

आव्हान पालक संघ

मुंबईत दादरस्थित असलेली मतिमंद मुलींसाठी काम करणारी ही संस्था दिव्यांग मुलींच्यातील कार्यक्षमता हेरून त्यानुसार त्यांना काम देते, त्यांना सतत कार्यमग्न ठेवणे हे मोठे आव्हान वंदनाताई कर्वे ह्यांनी स्वीकारले आहे. संस्थेतील मुलींकडून त्यांच्या क्षमतेनुसार लिफाफे बनवणे, मण्यांच्या माळा, पणत्या रंगवणे अशी कामे करून घेतली जातात.

सिध्दार्थ सामाजिक विकास संस्था

मतिमंद मुलामुलींची ही संस्था 'साहस'. सातारा जिल्ह्यातील 'अतित' येथे या संस्थेचे कार्य चालते. येथील मुलांना शालेय शिक्षणाचा कोणताही गंध नाही. दैनंदिन दिनचर्या सुध्दा करू न शकणारी ही मुले ह्या संस्थेत येतात. अपार मेहनतीने येथील शिक्षक त्यांची काळजी घेतात. त्यांना स्वावलंबन, व्यावसायिक गृहकौशल्य शिकवतात. पायपुसणी, हस्तकलेच्या वस्तू, दिवे, छत्र्या, लेडीज गारमेंटस् बॅग्ज इ. ह्या मुलांकडून तयार करून घेतली जातात.

सुहित जीवन ट्रस्ट

पेण जिल्हा रायगड येथे बौध्दिकदृष्ट्या दुर्बल मुले आणि प्रौढांसाठी कार्य करणारी ही संस्था आहे. ह्या संस्थेचे कार्य पेण, अलिबाग ह्या भागात चालते. बौध्दिक दिव्यांग मुलांचे आणि प्रौढांचे हक्क सुरक्षित रहावे म्हणून धोरणात्मक पातळीवर काम आणि त्याचबरोबर ह्या वर्गाला आत्मनिर्भर करून त्यांच्यातील कलागुण हेरून काही उत्पादने त्यांच्याकडून करून घेतली जातात. ज्यूट बॅग, दिवाळीचे शोभिवंत दिवे, मेणबत्त्या, कृत्रिम फुले इ. दिवाळीसाठी लागणारे सारे काही.

चैतन्य वेल्फेअर

ठाणे स्थित सामाजिक संस्था विविध शैक्षणिक आरोग्य-विषयक उपक्रम राबवणे, तळागाळातील गरजू विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक साहित्य वाटणे, तसेच गावखेड्यातील शाळांचे डिजिटलायझेशन अशी या संस्थेची कार्ये आहेत. ह्या संस्थेची उत्पादने नाहीत, पण ज्यांना अशा कार्यात आपला मदतीचा हात पुढे करायचा असेल, त्यांनी अवश्य भेट द्यायलाच हवी.

समाजबंध नवनिर्मिती प्रकल्प

रायगड जिल्ह्यातील सुधागड (तालुका उध्दर) येथे हा प्रकल्प चालू

आहे. हा भाग बराचसा आदिवासी बहुल भाग आहे. आजही मुली-स्त्रियांमध्ये आरोग्याच्या समस्या आणि मासिक पाळी संदर्भात अज्ञान आहे. ह्या संदर्भात जनजागृती करणे, त्या संदर्भातील साहित्य, सॅनिटरी पॅडस् ची निर्मिती ह्या प्रकल्पातून केली जाते.

समर्पण प्रतिष्ठान

अमरावती जिल्ह्यातील सांजाग्राम येथील ही संस्था, बलात्कार आणि घरगुती हिंसाचारातून वाचलेल्या महिला, मानवी तस्करीतून वाचवलेल्या मुली, अनाथ मुले, आत्महत्याग्रस्त शेतकऱ्यांची मुले, दिव्यांग आणि अनाथ वृध्दांना मदतीचा हात देणारी ही संस्था आहे. आपणही ह्या संस्थेत वस्तू, देणगी स्वरूपात मदत करू शकता. अतिशय कठीण काम करणाऱ्या ह्या संस्थेला आपल्या मदतीची प्रतिक्षा आहे.

अशा काही नवीन संस्थांचा हा थोडक्यात परिचय. याशिवाय अजून काही संस्था या उपक्रमात सहभागी होत आहेत. नाशिकस्थित **'घरकुल'** मतिमंद मुलींसाठीचे हक्काचे घर. संपूर्णपणे महिलांद्वारे संचलित असणारी ही संस्था. येथील मतिमंद मुलींमधील कलागुण ओळखून विविध उत्पादने ह्या मुलींकडून घडवून घेतली जातात. महिलांसाठी जॅकेटस्, आकाश कंदिल, पणत्या, बटवे, वॉल हँगिंग, दोहर, रंगवलेल्या कुंड्या अशी विविधता 'घरकुल'च्या स्टॉलवर पाहायला मिळेल.

कचरा वेचणाऱ्या मुलांचे पुनर्वसन आणि त्यांच्या पालकांना व्यावसायिक शिक्षण देऊन त्यांचे पुनर्वसन आणि रोजगार निर्मितीसाठी झटणारी 'वर्धिष्णू (गाथा)', डॉ. आनंद नाडकर्णींच्या IPH चा त्रिदल प्रकल्प, कुमुदबेन व्होरा अंध मुलींची शाळा, सागर पाटील ह्या अंध व्यक्तीचा IIG ट्रस्ट, 'सोबती', सवेरा, आनंदी विशेष शाळा, पेण येथील 'आई डे केअर' या सर्व मतिमंद मुलांच्या संस्था आहेत. कोल्हापूरची स्वयंसिध्दा, अत्यंत दुर्गम भागातील 'पाऊलवाट फाऊंडेशन', आदिवासी बांधवांच्या विकासासाठी धडपडणारे 'अरणी कला केंद्र', जळगावची 'दिपस्तंभ'. जव्हार येथील अंध आणि मतिमंद मुलांसाठीची दिव्य विद्यालय अशा संस्था या उपक्रमात सहभागी होत आहेत.

यातील काही संस्था अशा व्यक्तींकडून उत्पादन निर्मिती करून घेतात. तर काही संस्था अशा दिव्यांग वंचित वर्गाला शिक्षण, रोजगार, प्रबोधन यात कार्यरत आहेत. पण सर्वांचे उद्दिष्ट बघितले तर एकच या दुर्लक्षित विशेष, व्यक्तींना आत्मनिर्भर करणे. समाजाने ह्यांची दखल घेऊन ह्या उपक्रमाला जास्तीत जास्त सढळ हाताने मदत करावी. इथे आपल्याला मिळतील अतिशय सुंदर आकाश कंदिल, पणत्या, कापडी फुले, भेट देण्यासाठी लागणारी एनव्हलप्स, कापडी बॅगा, नारळाच्या टाकाऊ वस्तूंपासून बनवलेला शोभीवंत वस्तू, अंध मुलींनी तयार केलेले टॉवेल्स, रुमाल, पंचे, जुन्या साड्यांपासून बनवलेली आसने, पणत्या किती आणि काय सांगावे!

सणवार आले की बाजारात विदेशी वस्तूंनी बाजारपेठा सजतात, कृत्रिम फुले, मण्यांच्या माळा झळकतात. चिनी आकाश कंदील लखलखाट करतात. पण त्यात स्नेह नाही. ही स्नेहाची पणती, हा स्नेहाचा आकाश कंदिल आपल्याला मिळणार आहे 'सेतू'च्या विशेष पेठेत. इथले सगळेच स्टॉल अतिशय नाविन्यपूर्ण आहेत. अमरावती, कोल्हापूर, पुणे, पेण, रायगड, भंडारा इथून आलेल्या ह्या संस्था आहेत. अशा अनेक संस्थांना आपल्या प्रचंड प्रतिसादाची गरज आहे. समाजाने दुर्लक्षिलेल्या ह्या संस्थांना प्रतिक्षा आहे ती त्यांना समजून घेण्याची. त्यांना दया नको आहे, आत्मनिर्भर होण्यासाठी, आत्मसन्मान मिळण्यासाठी त्यांना अनेक सक्षम हातांची अपेक्षा आहे. ह्या पेठेतील आपली प्रत्येकाची, प्रत्येक स्टॉलला भेट, आणि खरेदी ही ह्या मुलांचा आत्मविश्वास वाढवायला त्यांना आत्मनिर्भर करण्यासाठी एक पाऊल ठामपणे पुढे टाकणारी असेल.

सेतू बांधा रे
(विशेष पेठ)

शुक्रवार २६ ते रविवार २८ सप्टेंबर २०२५
सिंफनी बँक्वेट हॉल, तिसरा माळा, सहार रोड, अंधेरी (पू)

क्र.	स्टॉलचे नाव
१.	आव्हान पालक संघ, माहिम, मुंबई
२.	दिव्यांग प्रतिष्ठान, अंबरनाथ
३.	दिव्य विद्यालय, जव्हार, पालघर
४.	घरकुल परिवार संस्था, नाशिक
५.	प्रगती केंद्र, सायन, मुंबई
६.	सुहित जीवन ट्रस्ट, पेण, रायगड
७.	दि वात्सल्य फाऊंडेशन, मुंबई
८.	आई डे केअर, पेण
९.	कृती एक्सपिडीशन, पुणे
१०.	दीपस्तंभ फाऊंडेशन मनोबल, जळगाव
११.	गाथा क्रिएशन- वर्धिष्णू, जळगाव
१२.	आय.आय.जी.एज्युकेशन ॲण्ड डेव्हलपमेंट ट्रस्ट
१३.	श्री सद्गुरू एज्युकेशन सोसायटी, आनंदी विशेष शाळा
१४.	सवेरा सेंटर फॉर डिफरंटली चिल्ड्रन, हाजीअली
१५.	सोबती पेरेंट्स अससोसिएशन, ठाणे
१६.	स्वयंसिध्दा, कोल्हापूर
१७.	IPH त्रिदल फाऊंडेशन, ठाणे
१८.	सावित्रीबाई फुले महिला एकात्म समाज, संभाजी नगर
१९.	पॅराफ्लेजिक फाऊंडेशन, सायन, मुंबई
२०.	अरणी कला केंद्र, कल्याण
२१.	पहल- न्यूट्रींग लाईव्हस, माणगांव
२२.	पाऊलवाट फाउंडेशन, पुणे
२३.	सिध्दार्थ सामाजिक विकास संस्था
२४.	समाजबंध नवनिर्मिती प्रकल्प, मु. पो. उध्दर, पाली
२५.	सांजाग्राम
२६.	दि नॅशनल असो. ऑफ डिसेबल्डस, विक्रोळी
२७.	चैतन्य वेलफेयर, ठाणे
२८.	अपंग विकास संस्था, चाळीसगाव

हौसेचे मोल अनमोल

- अनिता खानोलकर, कार्यवाह

संस्थेच्या पंचायत पेठा अनेकार्थाने वैशिष्ट्यपूर्ण आहेत. ही वैशिष्ट्ये या अंकामधील विविध लेखांमधून अधोरेखित झालेली आहेत. या पेठांचे आणखी एक वैशिष्ट्य म्हणजे ‘ग्राहक तितुका मेळावावा’चा पेठ विशेषांक. या वर्षीच्या या विशेषांकाची संकल्पना आहे ‘दागिने’. सर्वच स्त्री-पुरुषांना वयाच्या कोणत्याही टप्प्यावर मोहिनी घालण्याचे सामर्थ्य असणारे हे दागिने महिलांच्या आयुष्यातील एक हळुवार कोपरा व्यापून असतात. दागिन्यांचे सांस्कृतिक महत्त्व, आर्थिक मूल्य आणि त्यातील भावनिक गुंतवणूक अशा विविध स्तरांवर दागिने कायम चर्चेमध्ये असतात.

दागिने बनवण्यासाठी उपयोगात येणाऱ्या साहित्याचा विचार केला तर चक्रावून गेल्यासारखे होते. समुद्रातील प्रवाळ, मोती, विविध रत्ने, शंख/शिंपले/कवड्या या सगळ्यांचा उपयोग करून दागिने बनवतात. वनस्पतींची फुले, कळ्या, साल, बिया, पक्ष्यांची पिसे, प्राण्यांची नखे, दात यांचेही दागिने बनतात. तर खाणीतून मिळणारे विविध धातू, रत्ने, खडे यांपासूनही विविध प्रकारचे दागिने बनवले जातात. थोडक्यात सांगायचे तर दागिने तयार करण्यासाठी जळ, स्थळ, काष्ठ, पाषण यापैकी कशाचाही वापर करता येतो, फक्त कलात्मकदृष्टी आणि कौशल्य हवे.

दागिन्यांचे पारंपरिक, आधुनिक आणि या दोहोंचा संगम असणारे असे फ्युजन दागिने असे ढोबळ वर्गीकरण करता येते. पारंपरिक दागिने कोणी, कसे व कधी घालावेत याचे काही सांस्कृतिक संकेत आहेत. या संकेतानुसार असे दागिने परिधान केलेली व्यक्ती देशातील कोणत्या भागात राहणारी आहे याचा काहिसा अंदाज बांधता येतो. उदाहरणार्थ हस्तिदंताची पांढरी बांगडी, त्यासोबत लाल रंगाचे कडे आणि एखादी धातूची बांगडी घालणारी स्त्री ही पश्चिम बंगाल प्रांतातील असू शकते, तर सोन्याची पाटली, बांगडी आणि हिरवा चुडा घालणारी स्त्री ही महाराष्ट्रातील असू शकते.

कितीही नाविन्यपूर्ण दागिने सातत्याने तयार होत असले तरी पारंपरिक दागिन्यांची स्त्रियांची हौस मात्र कायम असते. पूर्वीसारखे भरीव सोन्याचे दागिने वापरणे आता कमी होत चालले आहे, तरीही त्या डिझाईनचे दागिने कधी कमी सोन्यामध्ये, तर कधी इतर धातूंमध्ये घडवून घेतले जातात. पाटल्या, बांगड्या, बिलवर, तोडे असे बांगड्यांचे विविध प्रकार! अगदी गळ्यावर घट्ट बसणाऱ्या चिंचपेटीपासून ठुशी, तनमणी, अगदी कमरेपर्यंत पोहोचणारे विविध प्रकारचे हार, बाजूबंद, कानातले, कमरपट्टा, वेणी किंवा अंबाड्यावरील विविध दागिने, पायामधील पैंजण, जोडवी... ही यादी कधी संपणारच नाही. पुरुष मंडळीदेखील या स्पर्धेमध्ये मागे नाहीत. अंगठी, सोनसाखळी, ब्रेसलेट, भिकबाळी अशी त्यांचीही हौस ते पुरवून घेतातच. असे हे दागिने माहात्म्य! याला ना स्थलकालाचे बंधन ना देशविदेशाच्या मर्यादा!! हौसेला सीमा नाही!!!

वाचू आनंदे

हे दिवाळी अंक मुंबईत ऑक्टोबरच्या तिसऱ्या व चौथ्या वाटपातील सभासदांना मिळतील. तसेच नोव्हेंबरच्या पहिल्या व दुसऱ्या वाटपात वितरीत होतील. मुंबई बाहेरच्या सभासदांना नोव्हेंबर महिन्याच्या वाटपातून दिवाळी अंक मिळतील.

अनुभव

अनुभव

शहरी जीवनापासून भटक्यांच्या जीवनापर्यंत विविधांगी लेखांनी समृध्द असणारा, स्वित्झर्लंड मधील भारतीय संगीत शिक्षण देणाऱ्या गुरुकुलाची माहिती देणारा, वाचकाला अनुभव संपन्न करणारा हा दिवाळी अंक आहे. कथा दालनात रॉय किणीकर यांच्या अप्रकाशित साहित्याला स्थान देताना विज्ञान-कथांचा ही अंतर्भाव केला आहे. सद्य परिस्थितीत आहार विषयक जागृती वाढत आहे. त्याबाबत प्रथितयश सल्लागार ऋजुता दिवेकर, अभिषेक बॅनर्जी आणि राजेश्वरी देशपांडे यांचे विचार आपणासाठी महत्त्वाचे ठरतील. मालगाडीच्या गार्डच्या वेगळ्याच अनुभवांची ओळख पराग फाटक करून देणार आहेत. हा खास अंक, दिवाळीत आपल्या सदस्यांसाठी वेगळी मेजवानी ठरेल.

ऋतुरंग

महनीय, प्रसिध्द आणि स्वत:च्या कार्यक्षेत्रात ठसा उमटविणारे काम करणाऱ्या व्यक्तींबद्दल सामान्य वाचकाला नेहेमीच कुतूहल असते. काही घटना किंवा प्रसंग असे असतात की ते अशा व्यक्तिकडूनच समजले की त्यांना एक विश्वसनीयता प्राप्त होते. त्यामुळेच यावर्षी ऋतुरंगने दिवाळी अंक गुंफला आहे तो 'मीच हे सांगितलं पाहिजे', या सूत्राभोवती. त्यामध्ये लिहित्या झालेल्या सगळ्या ५० प्रथितयश व्यक्तींची यादी इथे देणे शक्य नाही. मात्र पुढे दिलेल्या नावांमधून एक झलक नक्की मिळेल. गुलजार, डॉ. निखिल दातार, विनय सहस्रबुध्दे, अच्युत पालव, उषा उत्तप, मारुती चितमपल्ली, विश्वास पाटील, शबाना आझमी, शुभदा चौक... विविध क्षेत्रातील दिग्गजांची ही काही नावे या दिवाळी अंकांचे बहुरंगी रूप स्पष्ट करतात.

वयम्

अहम् आवाम्
कल्पक, चौकस किशोरांचे मासिक
वयम्

गेल्या १२ वर्षात सुमारे ३८ पुरस्कारांनी गौरविलेले हे मासिक, किशोरांसाठी असले, तरी सर्व वयोगटांनी जरूर वाचावे असे असते. वाचकांना अद्ययावत माहितीचा खजिना या दिवाळी अंकात मिळेल. त्याच बरोबर उमलत्या वयातील किशोरांच्या भावविश्वाचीही ओळख होईल. विज्ञान, तंत्रज्ञान, विविध भावभावना उलगडणाऱ्या कथा यात आहेत. इथे असणारे साहित्यिक आहेत, श्रीकांत बोजेवार, राजीव तांबे,फारूक काझी, डॉ. उज्ज्वला दळवी, डॉ. बाळ फोंडके, प्रवीण दवणे असे अनेक. याच बरोबर, परप्रांतात नव्याने शिकायला गेल्यावर येणारे अनुभव शेयर करणार आहेत सहा युवक. तर मुलाखती असतील, अभिनेता कार्तिक आर्यन आणि अमुक-तमुकचे ओमकार जाधव यांच्या. या शिवाय काही रोचक, रंजक लेख आहेतच. हे सगळे नटणार आहे अच्युत पालव यांच्या कल्पक सजावटीने. दिवाळीचा आनंद द्विगुणीत करणारा ठरेल हा अंक. फक्त मुलांनीच नाही तर मोठ्यांनीही नक्की वाचावा असा.

अक्षरधन

अक्षरधन

दिग्गज व्यक्तीवर जाणकार लेखकांनी लिहिलेले माहितीपूर्ण लेख हे या अंकाचे वैशिष्ट्य आहे. डॉ. जयंत नारळीकर, उस्ताद झाकीर हुसैन, विवेक लागू ही काही नावे, ज्यांच्यावरचे लेख सामाविष्ट असतील. याशिवाय, राशिभविष्य, मुलांसाठी कोडी व कथा, कथास्पर्धेतील यशस्वी कथा, दीर्घ कथा, पुस्तक परीक्षण असे मनोरंजनात्मक आणि साहित्य या अंकात असेल.

– वसुंधरा देवधर

पालघर येथे ग्राहक पंचायत पेठ उत्साहात संपन्न!

– विजय सावे

मुंबई ग्राहक पंचायत आयोजित ग्राहक पंचायत पेठ ७ ते ११ ऑगस्ट २०२५ या कालावधीत लायन्स क्लब हॉल, पालघर (प) येथे उत्साहात संपन्न झाली. या पंचायत पेठेचे उद्घाटन मुंबई ग्राहक पंचायतीचे जुनेजाणते कार्यकर्ते, पालघर विभाग व वितरणाचे माजी कार्याध्यक्ष श्री. विनय पाटील सरांनी फीत कापून केले. यावेळी व्यासपीठावर मुंबई ग्राहक पंचायतीचे खजिनदार रविंद्र सहस्रबुध्दे, पंचायत पेठ समितीच्या कार्यकर्त्या अनघा आचरेकर, पालघर वितरण केंद्राचे अध्यक्ष दीपक भंडारी व पालघर विभागाच्या कार्याध्यक्षा सुनंदा तोडणकर उपस्थित होते. मान्यवरांच्या हस्ते दीपप्रज्वलन करून या कार्यक्रमाची सुरुवात झाली.

पालघर विभागाच्या कार्याध्यक्ष सुनंदा तोडणकर यांनी सर्वांचे स्वागत करून कार्यक्रमाचे प्रस्ताविक केले. पेठ भरविण्यामागचा उद्देश आणि पेठ यशस्वी करण्यासाठी अहोरात्र झटणारे पालघर विभाग कार्यकर्ते, पालघर मधील पेठ कार्यकर्ते यांच्या योगदानाचा तसेच पंचायत पेठ समिती व मुंबई ग्राहक पंचायत यांच्या सहकार्याचा गौरवपूर्ण उल्लेख करून त्यांच्याबद्दल आदर आणि आभार व्यक्त केले. सुनंदा तोडणकर यांच्या हस्ते व्यासपीठावरील मान्यवरांचा भेटवस्तू व फुलझाड कुंडी देऊन सत्कार करण्यात आला. तसेच उपस्थित मान्यवर, निमंत्रित, पाहुणे यांचे विभाग कार्यकर्त्यांच्या हस्ते गुलाबपुष्प देऊन स्वागत करण्यात आले.

अनघा आचरेकर (पंचायत पेठ सदस्या) यांनी पेठ आयोजनामागचा उद्देश तसेच पालघर विभागातील कार्यकर्त्यांचा पेठ आयोजनासाठी दिलेल्या योगदानाचा उल्लेख केला. मध्यवर्तीचे खजिनदार रविंद्र सहस्रबुध्दे व पालघर वितरण केंद्राचे कार्याध्यक्ष दीपक भंडारी यांनी पालघर पंचायत पेठेच्या नवव्या वर्षानिमित शुभेच्छा दिल्या.

मधुसूदन जोशी यांनी संस्थेचे कार्याध्यक्ष ॲड. शिरीष देशपांडे, पंचायत पेठ समिती प्रमुख अनुराधा देशपांडे व कार्यवाह अनिता खानोलकर यांचे शुभेच्छा संदेश वाचून दाखवले.

पंचायत पेठेचे उद्घाटक विनय पाटील यांनी आपल्या संबोधनात त्यांच्यासारख्या कार्यकर्त्याला उद्घाटनाचा मान दिल्याबद्दल समाधान व्यक्त केले आणि पेठेच्या आयोजनाबद्दल कार्यकर्त्यांना धन्यवाद दिले. आजच्या काळात थेट उत्पादकांचा ग्राहकांशी पेठेच्या निमित्त होणारा संपर्क खूप महत्त्वाचा असल्याचे त्यांनी विशद केले. भविष्यात पालघर पेठेत शेतकरी वर्गाला फायदा होईल अशा कृषी स्टॉलचा विचार पेठ समितीने केला तर शेतकरी ग्राहक पेठेत नक्कीच येत राहील. पालघरला ग्राहक चळवळ वाढवण्यासाठी सर्वोतोपरी प्रयत्न करूया, असे आवाहन केले.

यानंतर विभागाच्या कार्यवाह वैशाली राऊत यांनी पेठ आयोजनात सहभागी आणि मदत करणाऱ्या सर्वांचे आभार व्यक्त केले.

या पंचायत पेठेत नाविन्यपूर्ण उत्पादनांचे एकूण ५६ स्टॉल होते. पाच दिवसांच्या या पेठेची एकूण उलाढाल जवळजवळ रु. ८६ लाख झाली आणि गतवर्षीच्या उलाढालीचा विक्रम मोडला गेला. ग्राहक पंचायतीच्या कार्यकर्त्यांचा 'जागो ग्राहक जागो' हा ग्राहकांना विविध विषयांवर माहिती देणारा स्टॉलसुध्दा ठेवला होता. पेठेच्या काळात पर्यावरण संवर्धक, कापडी पिशव्यांवर पेंटिंग करण्याची तसेच मातीच्या गणेशमूर्ती बनविण्याची अशा दोन कार्यशाळा घेण्यात आल्या. कार्यशाळा आयोजनाची आणि नियोजनाची जबाबदारी विनय पाटील सर यांनी घेतली. यात अबालवृध्द सर्वच सहभागी झाले होते. उदंड प्रतिसाद लाभला.

या पंचायत पेठेला ५ दिवसांत हजारो ग्राहकांनी भेट देऊन माफक व वाजवी दरात उपलब्ध असलेल्या खात्रीशीर वस्तूंच्या खरेदीचा आनंद लुटला. संपूर्ण कार्यक्रमाचे सुरेख सूत्रसंचालन पालघर विभागाचे ज्येष्ठ कार्यकर्ते श्री. मधुसूदन जोशी यांनी केले.

ग्राहक चळवळीला बळ देणारे सर्वोच्च न्यायालयाचे अनोखे भाष्य

ग्राहक चळवळीवर सुंदर भाष्य करणारा एक प्रेरणादायी निकाल सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्या. सुंद्रेश आणि न्या. अभय ओक यांच्या खंडपीठाने दिला आहे, त्यातील हा उतारा... सर्व वाचकांनी नक्की वाचायला हवा.

भारताचा स्वातंत्र्यलढा, अमेरिकेचा स्वातंत्र्यलढा आणि फ्रेंच राज्यक्रांती या सर्व राज्यक्रांत्या आणि स्वातंत्र्य लढे हे ग्राहकांच्या जीवनावश्यक वस्तूंवरून घडून आल्या आहेत, हे तुम्हाला सांगितलं तर खरं वाटेल का? गांधीजींचा दांडीचा सत्याग्रह कशासाठी होता? मीठासाठी. अमेरिकन राज्यक्रांतीची मुळे कुठे पहायला मिळतात? 'बोस्टन टी पार्टी' मधे. ब्रिटिशांच्या चहा पुरविण्याच्या मक्तेदारीचा निषेध म्हणून तो चहा बोस्टनच्या समुद्रात चक्क ओतून दिला गेला. फ्रेंच राज्यक्रांतीला कारणीभूत झाला तो महाग झालेला, सर्वसामान्यांना न परवडणारा 'पाव'. मीठ, चहा आणि पाव (म्हणजे रोटी) या ग्राहकांच्या जीवनावश्यक वस्तूंचे व पर्यायाने ग्राहकवादाचे (Consumerism) आणि भारतासह जगातील स्वातंत्र्य लढे यांचे इतके सुंदर नाते या न्यायमूर्तींनी जोडले आहे, जे ग्राहक चळवळीतील आणि प्रामुख्याने ग्राहक पंचायतीच्या सर्व कार्यकर्त्यांनी वाचलेच पाहिजे. ग्राहक चळवळीचा एक नवीन आयाम सर्वोच्च न्यायालयाच्या या निकालपत्रात दाखवून दिला आहे.

याच निकालपत्रात या न्यायमूर्ती द्वयीने ग्राहकांचे हक्क हे घटनेने नागरिकांना दिलेल्या मुलभूत अधिकारांच्याही वरच्या स्तरावर नेऊन या हक्कांचे अनन्यसाधारण महत्त्व अधोरेखित केले आहे. 'नागरिकांचे मुलभूत अधिकार हे घटनादत्त आहेत', असे सांगत ग्राहकांचे हक्क हे 'नैसर्गिक' असल्याची आठवण करून देत हे हक्क ग्राहकांपासून वेगळे करताच येऊ न शकणारे म्हणजेच inalienable असल्याचे जाहीर करून ग्राहक हक्कांना एक आगळेवेगळे महत्त्वाचे स्थान बहाल केले आहे. ग्राहक कार्यकर्त्यांनी याची योग्य ती दखल घेऊन अशा या हक्कांची जपणूक आणि संवर्धन करण्यासाठी नव्या उत्साहाने उभे राहिले पाहिजे.

ग्राहक पंचायत पेठ वेळापत्रक – २०२५-२६

१.	९ सप्टेंबर ते १६ सप्टेंबर २०२५	**सूर्यवंशी हॉल,** दादर (प)	८ दिवस
२.	१७ सप्टेंबर ते २४ सप्टेंबर २०२५	**कांती विसारिया हॉल,** नौपाडा, ठाणे (प)	८ दिवस
३.	२५ सप्टेंबर ते २९ सप्टेंबर २०२५	**सिंफनी बँक्वेट हॉल,** सहार रोड, अंधेरी (पू)	५ दिवस
४.	२६ सप्टेंबर ते २८ सप्टेंबर २०२५	**सेतू बांधा रे! (विशेष पेठ)** **सिंफनी बँक्वेट हॉल,** तिसरा माळा, अंधेरी (पू)	३ दिवस
५.	३० सप्टेंबर ते ६ ऑक्टोबर २०२५	**गणपतराव वर्तक हॉल,** न्यू इंग्लिश स्कूलसमोर, वसई (प)	७ दिवस
६.	७ ऑक्टोबर ते १४ ऑक्टोबर २०२५	**भाटियावाडी हॉल,** बाभई, बोरीवली (प)	८ दिवस